

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική

**ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΠΑΤΡΕΩΝ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (16.123 λέξεις)

Φερτάκη Αντωνία

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Βενιέρης Δημήτριος, καθηγητής, επιβλέπων

Φερόνας Ανδρέας, επίκουρος καθηγητής, μέλος

Παπαδοπούλου Δέσποινα, αναπληρώτρια καθηγήτρια, μέλος

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2017

Copyright © 2017

Αντωνία Φερτάκη

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All Rights Reserved

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό που σηματοδοτεί το πέρας των φοιτητικών μου χρόνων θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους γονείς μου, οι οποίοι συνεχίζουν να με στηρίζουν στην κατάκτηση των στόχων και επιδιώξεών μου, αλλά και με εμπνέουν με τη στάση ζωής τους ως γονείς και άνθρωποι και ας είναι αυτή η εργασία ένας ελάχιστος φόρος τιμής για τις προσπάθειές και θυσίες τους.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τις Αμαλία Τράκα Πρ. Του Τμήματος Ευπαθών Ομάδων του Κοινωνικού Οργανισμού του Δήμου Πατρέων, την Μαρία Τριπολιτσιώτη από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας του Ν. Αχαΐας και την Έλλη Μπέτση από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Δ. Ελλάδας, για τις γόνιμες συζητήσεις και την παροχή υλικού σχετικά με τα προγράμματα και τις δράσεις κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που λειτουργούν στην Πάτρα

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου και εισηγητή αυτής της εργασίας Δημήτρη Βενιέρη για την συμβολή του στην επιστημονική μου κατάρτιση εν γένει και την καθοδήγησή του στην ολοκλήρωση της εργασίας αυτής.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	ii
Κατάλογος Εικόνων και Πινάκων	5
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1 ^ο Αίτια, Χαρακτηριστικά και Μέτρησή της Φτώχειας.....	10
1.1 Ορίζοντας την φτώχεια.....	10
1.2 Ιστορική κοινωνική διαφοροποίηση απέναντι στη φτώχεια	12
1.3 Γενεσιουργοί Παράγοντες της Φτώχειας	14
1.4 Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε Ε.Ε. και Ελλάδα 2008-2016.....	15
1.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	19
Κεφάλαιο 2 ^ο Αίτια, Χαρακτηριστικά και Μέτρηση της Κοινωνικής Ανισότητας	21
2.1 Μορφές Κοινωνικού Αποκλεισμού.....	23
2.2 Το στίγμα του Κοινωνικού Αποκλεισμού	24
2.3 Αίτια Κοινωνικού Αποκλεισμού	25
2.4 Συνέπειες κοινωνικού αποκλεισμού.....	25
2.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	27
Κεφάλαιο 3 ^ο Πολιτικές και Προγράμματα Αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού.....	28
3.1 Πολιτικές και Προγράμματα Αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού από Διεθνείς Οργανισμούς	28
3.2 Πολιτικές και Προγράμματα Αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα	32
3.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	35
Κεφάλαιο 4 ^ο Καταπολέμηση της φτώχειας και του Αποκλεισμού στην Πάτρα	37
4.1 Η Δημογραφική Συγκρότηση της πόλης και Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες	37
4.2 Η διαχείριση της φτώχειας στην Πάτρα στα μέσα του 20 ^{ου} Αιώνα	38

4.3 Σύγχρονες Δομές και Δράσεις Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Πάτρα.....	40
4.4 Συμπεράσματα Κεφαλαίου.....	57
Κεφάλαιο 5 ^ο Συμπεράσματα.....	58
Βιβλιογραφία.....	63
Παράρτημα.....	67
Πίνακας 1: Συστατικά Ποσοστιαία Στοιχεία του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε., 2008 και 2015	67
Πίνακας 2: Εθνικά Όρια κινδύνου φτώχειας στην Ε.Ε., 2008 και 2015	68

Κατάλογος Εικόνων και Πινάκων

Εικόνα 1 Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε., 2008-2015 (% του συνολικού πληθυσμού).....	16
Εικόνα 2 Εξέλιξη του ποσοστού των τριών συστατικών κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε. (% του πληθυσμού).....	18

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ανάδειξη των κοινωνικών φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και τις πολιτικές και τις δράσεις αντιμετώπισής τους σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο λαμβάνοντας την πόλη της Πάτρας ως μελέτη περίπτωσης. Παρατίθενται οι εννοιολογικοί ορισμοί και η διαφοροποίηση του εννοιολογικού περιεχομένου τους στο χρόνο, καθώς και τα αίτια εμφάνισής τους και της χρονικής αναπαραγωγής και διαιώνισής τους. Επιχειρείται παράλληλα η διερεύνηση του αντίκτυπού τους, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, καθώς επίσης και στον στιγματισμό που αναπόφευκτα τους συνοδεύει.

Τα φαινόμενα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως είναι φυσικό, αποτελούν διαχρονικά πεδίο ρητορικής, αντιπαράθεσης και στοχασμού όλων των κοινωνικών δυνάμεων σε μία χώρα, η συνισταμένη των οποίων θα διαγράψει και τις πολιτικές αντιμετώπισής τους. Στους στόχους για οικονομική ανάπτυξη κάθε κράτους μάλιστα, κεντρικό σημείο έχει και η ενεργοποίηση των «εν δυνάμει» παραγωγικών συντελεστών, η μείωση της ανεργίας και η οικονομική επανένταξη των περιθωριοποιημένων στρωμάτων, ώστε να αυξηθεί το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα κάθε κράτους, αλλά και να αποφορτιστεί από τις αναλογούσες προνοιακές δαπάνες προς αυτά. Σε αυτό το πλαίσιο θα μελετηθεί η εθνικά σχεδιασμένη κοινωνική πολιτική, αλλά και οι υποχρεώσεις που έχουμε αναλάβει μέσα από διεθνείς συμβάσεις που αναφέρονται σε κοινωνικά δικαιώματα, σε μία αρνητική οικονομική συγκυρία όπου αυξάνεται με μεγάλους ρυθμούς ο κίνδυνος της φτωχοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα προβλήματα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να προϋπήρχαν, αλλά η έκτασή τους αναδείχτηκε εξαιτίας της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, από την οποία η εθνική οικονομία δεν έχει ανακάμψει ακόμα. Οι ισχνές οικονομικές επιδόσεις του Κράτους όμως, καθώς και οι δεσμεύσεις που έχει αναλάβει με τους πιστωτές της αναφορικά με την ελάττωση της κοινωνικής δαπάνης, σημαίνει ότι θα πρέπει να αναζητηθούν πολιτικές και εργαλεία υψηλής αποτελεσματικότητας, ώστε να εξισορροπηθεί η μείωση της κοινωνικής δαπάνης. Παραμένει αμφίβολο κατά πόσο οι επιδοματικές πολιτικές μέσω των οποίων ασκείται η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα κατορθώνουν να αμβλύνουν την ανισότητα ή δημιουργούν ανταγωνισμό μεταξύ των αποδεκτών της, συντηρώντας την φτώχεια, αν και αναγνωρίζεται ότι έχουν

υπάρξει θετικές πρωτοβουλίες προς την ενδυνάμωση του κοινωνικού δικτύου ασφάλειας.

Αν και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί ορολογία των τελευταίων 30 χρόνων περίπου, το σημασιολογικό του εύρος και βάρος περιγράφουν μία κατάσταση που συνυπάρχει με τις ανθρώπινες κοινωνίες για αιώνες. Μία ιστορική σύγκριση των κοινωνιών θα ήταν μάλλον άδικη στη βάση της εξέλιξης των ίδιων των κοινωνιών και θα ενείχε στοιχεία οριενταλισμού. Μπορούμε όμως να εστιάσουμε σε συγκεκριμένες πτυχές και να αναλύσουμε τις διαφορές σε νοοτροπίες και κουλτούρα που ενσωματώνονται μέσα σε οικονομικές και πολιτικές επιλογές. Στο παραπάνω πλαίσιο και δεδομένου ότι η Πάτρα έναν αιώνα πριν αντιμετώπισε κοινές προκλήσεις ταυτόχρονης οικονομικής κρίσης, εισροής προσφύγων και εσωτερικών μεταναστών, κοινωνικού αποκλεισμού μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού της (γηγενείς φτωχοί, πρόσφυγες από τη Μ. Ασία και τον Πόντο χωρίς κοινά πολιτιστικά χαρακτηριστικά -ή και γλώσσα- με τον τοπικό πληθυσμό, επιστρέφοντες στρατευμένοι, πληθυσμός Ρομά, εξαθλιωμένοι εσωτερικοί μετανάστες) ποια ήταν τα εργαλεία που χρησιμοποίησε για την εξομάλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και της ένταξης των νέων πληθυσμών στην κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης; Πόσο διαφορετικοί ήταν οι ρόλοι που καλούνταν να αναλάβουν Δημοτικοί φορείς και ιδιώτες και πόσο επιτυχημένες ήταν οι πολιτικές που ανέλαβαν; Με την άνοδο του κοινωνικού κράτους μεταπολεμικά, η ευθύνη της άσκησης κοινωνικής πολιτικής μεταφέρθηκε σε κρατικές και περιφερειακές οντότητες, ενώ εξακολουθούν να συνεπικουρούν -σε μικρότερο βαθμό- η ιδιωτική πρωτοβουλία (υπό μορφή δωρεών), η Εκκλησία, αλλά και οι νέες μορφές οργάνωσης και διαχείρισης ανεξάρτητης κοινωνικής πολιτικής, όπως οι διάφορες ΜΚΟ.

Στην προσπάθεια να αποτυπώσουμε τις διάφορες κοινωνικές πολιτικές που εφαρμόζονται στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της Πάτρας, αντιμετωπίσαμε δυσκολίες, κυρίως εξαιτίας της έλλειψης ή της αδυναμίας πρόσβασης σε αρχεία σχετικά με το σύνολο των προγραμμάτων ανακούφισης της φτώχειας και αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού, κυρίως εξαιτίας του κατακερματισμού των κοινωνικών υπηρεσιών που δεν επιτρέπει την ευχερή συνεργασία τους, αλλά και την απουσία ολοκληρωμένης πληροφόρησης προς το κοινό και ενδιαφερόμενα μέρη για τα προγράμματα που λειτουργούν.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αυτής θα γίνει μία απόπειρα ορισμού της φτώχειας σε ένα ευρύ και μεταβαλλόμενο κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο. Θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε τα αίτια της φτώχειας και το κατά πόσο αυτά

διαφοροποιούνται με την διαφοροποίηση των όρων της κοινωνικής συγκρότησης και συνοχής αναδεικνύοντας και την εξέλιξη του φαινομένου τα τελευταία χρόνια.

Το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται την συγγενή έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού καλύπτοντας τόσο τα αίτια όσο και τις μορφές που μπορεί να λάβει ο κοινωνικός αποκλεισμός. Οι έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες γεννούν και το σχετικά πρόσφατο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού με πολυσήμαντες συνέπειες τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο και οι οποίες δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο καταλήγουν να αποτελούν ταυτόχρονα και αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται διεθνή προγράμματα και οι εθνικές πολιτικές απέναντι στο δίπολο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας. Τα προγράμματα αυτά αν κριθούν σε σχέση με τους εξαγγελόμενους σκοπούς και τα παραγόμενα αποτελέσματά τους, θα λέγαμε ότι σε μεγάλο βαθμό είναι υπεραισιόδοξα, χωρίς να αναγνωρίζονται γενναίες πρωτοβουλίες. Υπό τις παρούσες συνθήκες η ολοκλήρωση τόσο φιλόδοξων προγραμμάτων αποτελούν σε μεγάλο βαθμό ευσεβή πόθο προώθησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Ανθρώπου και περιβαλλοντικής προστασίας, καθώς περιορίζονται από εθνικές πολιτικές βιομηχανικής ανάπτυξης, διεθνή οικονομική στενότητα, επιχειρησιακές πολιτικές μαζικής παραγωγής κλπ.

Στο τελευταίο κεφάλαιο χρησιμοποιούμε την πόλη της Πάτρας ως μελέτη περίπτωσης για την κοινωνική και θεσμική αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους, που όμως μοιράζονται πολλά κοινά χαρακτηριστικά τόσο σε οικονομικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Διαφέρουν όμως σε μεγάλο βαθμό η δημόσια ρητορική, η κοινωνική αντιμετώπιση και οι φορείς που αναλαμβάνουν να λειάνουν τις κοινωνικές ανισότητες που δημιουργεί μεγάλο ενδιαφέρον για την εξέλιξη του φαινομένου διαμέσου κοινωνικών και θεσμικών-πολιτειακών μεταβολών.

Abstract

This paper focuses on promoting the social phenomena of poverty and social isolation as well as the policies and acts of dealing with them at an international, national and local level taking the city of Patra as the subject a case study. The relevant terminology and its variations of the meaning content within the years as well as the causes of their appearance, reoccurrence and perpetuation are listed here. The effects not only at an individual level but also at a social one, as well as its inevitably subsequent stigmatization are researched here, too.

In the first chapter of this paper an attempt to define poverty in a wide variable social and historical scope takes place. There is an effort to trace the causes of poverty and how they differentiate according to the variations of the social constitution and cohesion terms featuring the development of the phenomenon in the recent years.

The second chapter deals with the relevant term of social isolation in terms of its causes and forms it can take. The strong social and financial inequalities generate the relatively recent phenomenon of social isolation and its crucial consequences to the individual and society alike. They create a vicious circle ending up to constitute the actual causes of social isolation, as well.

The third chapter presents international programs and national policies tackling the bipolar phenomenon of social isolation and poverty. If these programs are judged in relation to their announced targets the produced results can be characterized as too optimistic and at the same time without acknowledging firm initiatives. Under the circumstances, the completion of such ambitious programs constitutes, to a great extent, just wishful thinking of promoting human fundamental rights and environmental conservation as they are circumscribed by national policies of industrial growth, national tight budget and business policies of mass production.

In the last chapter the city of Patra is used as the subject of a case study for the social and institutional handling of poverty and social isolation in two different time periods, which, however, share common features at both financial and social level. The public rhetoric, the social confrontation and the public actors who are responsible to solve the social inequalities differ widely, and thus a great interest in the development of the phenomenon through the social and institutional – state alterations is triggered.

Κεφάλαιο 1^ο Αίτια, Χαρακτηριστικά και Μέτρησή της Φτώχειας

1.1 Ορίζοντας την φτώχεια

Καθώς διαφοροποιείται η κοινωνική οπτική και η πολιτική αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας στο χρόνο, στο οποίο και θα γίνει εκτενής αναφορά σε επόμενη ενότητα, αντίστοιχα λαμβάνει διαφορετικό εννοιολογικό περιεχόμενο και σημασιολογική βαρύτητα η έννοια της φτώχειας.

Η μείωση της φτώχειας είναι πλέον αντικείμενο διεθνούς ενδιαφέροντος, αλλά δεν υπάρχει έως τώρα διεθνής συναίνεση για τις κατευθυντήριες γραμμές αναφορικά με τη μέτρησή της.

Με καθαρά οικονομικούς όρους, η οικονομική φτώχεια παρατηρείται όταν το εισόδημα μιας οικογένειας δεν αγγίζει το όριο που τίθεται από Κρατικές υπηρεσίες και που διαφέρει από χώρα σε χώρα. Γενικά μετράται σε επίπεδο οικογενειών/νοικοκυριών αφού συνυπολογιστεί ο αριθμός των ατόμων σε αυτά. Οι οικονομολόγοι συχνά προσπαθούν να διακρίνουν τις οικογένειες των οποίων η οικονομική θέση πέφτει κάτω από κάποιο ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο (Smelser, Baltes, 2001). Ομοίως, το διεθνές πρότυπο της ακραίας φτώχειας έχει οριστεί από ημερήσιο εισόδημα που είναι μικρότερο από 1 \$ την ημέρα (με βάση σταθερές τιμές του 1985) (Unesco, 2016).

Αρκετά συχνά συναντούμε ορισμούς της φτώχειας που αναφέρονται σε σχετικούς ή απόλυτους όρους και έχουν διαφορετικό περιεχόμενο. Η *απόλυτη φτώχεια* μετρά τη φτώχεια ως σχέση μεταξύ εισοδήματος και των χρημάτων που απαιτούνται για την κάλυψη των βασικών αναγκών, όπως τρόφιμα, ρούχα και στέγη. Αν και το μέτρο του εισοδήματος φαίνεται αρχικά ένα αξιόπιστο και αντικειμενικό μέτρο, αποτυγχάνει να αντιμετωπίσει και να μετρήσει το σύνολο των ανθρωπίνων αναγκών, μέρος μόνο των οποίων είναι τα οικονομικά αγαθά. Η έννοια της απόλυτης φτώχειας δεν ασχολείται με ευρύτερα θέματα ποιότητας ζωής ή με το συνολικό επίπεδο της ανισότητας στην κοινωνία. Κατά συνέπεια, η έννοια αποτυγχάνει να αναγνωρίσει ότι τα άτομα έχουν σημαντικές κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες. Αυτού του είδους η κριτική πάνω στα αποκλειστικά ατομικά οικονομικά κριτήρια της φτώχειας, οδήγησε στην ανάπτυξη της έννοιας της *σχετικής φτώχειας* που ορίζεται σε σχέση με το εισόδημα και την οικονομική κατάσταση των υπόλοιπων μελών της ίδιας κοινωνίας, σύμφωνα με την οποία φτωχός χαρακτηρίζεται όποιος απολαμβάνει λιγότερα αγαθά από τα

επικρατούντα πρότυπα μίας κοινωνίας. Η κριτική που ασκείται και στις δύο παραπάνω έννοιες είναι ότι άμεσα ή έμμεσα αναγνωρίζουν την φτώχεια μόνο μέσα από το πρίσμα της δυνατότητας κατανάλωσης και του ύψους του εισοδήματος (Spicker, 2013:13).

Καθώς οι παραπάνω ορισμοί περιορίζονται στον ορισμό της φτώχειας, η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού χρησιμοποιήθηκε για να συμβάλει στο να συμπεριλάβει πολύπλευρους δείκτες στην εννοιολογική κατανόηση της φτώχειας.

Για την περαιτέρω ανάπτυξη του ορισμού της σχετικής φτώχειας, τρεις προοπτικές είναι σχετικές' Η εισοδηματική προοπτική καταδεικνύει ότι ένας άνθρωπος λογίζεται ως φτωχός μόνο στην περίπτωση όπου το εισόδημά του είναι κάτω από το εθνικό όριο της φτώχειας. Η προοπτική των βασικών αναγκών, πέρα από τις γνωστές βασικές ανάγκες, περιλαμβάνει τις έννοιες της κοινωνικής παροχής ή των κοινωνικών δομών προς την αποτροπή της φτωχοποίησης του ατόμου και την προοπτική των δυνατοτήτων που αναδεικνύει τη σύνδεση της φτώχειας με την έλλειψη βασικών δυνατοτήτων λειτουργίας του ατόμου στην κοινωνία (UNDP, 1997).

Η κατανόηση της φτώχειας από τους κοινωνικούς επιστήμονες από την άλλη μεριά, στέκεται κριτικά απέναντι στην ιδέα των οικονομικών μοντέλων της ελεύθερης επιλογής, όπου οι άνθρωποι μπορούν να ελέγξουν το πεπρωμένο τους και άρα τα αίτια της φτώχειας τους. Αντί να ασχολούνται με την μέτρηση της φτώχειας, οι κοινωνιολόγοι ερευνούν περισσότερο τα αίτια της φτώχειας, όπως ο ρόλος της κουλτούρας, της εξουσίας, της κοινωνικής δομής, καθώς και άλλων παραγόντων που εν πολλοίς βρίσκονται πέρα από τον έλεγχο του ατόμου.

Κατά συνέπεια, η πολυδιάστατη φύση της φτώχειας, ιδίως κοινωνικές πτυχές, όπως η στέγαση φτωχών, το επίπεδο υγείας και ιατρικής περίθαλψης των φτωχών, θα πρέπει να γίνουν κατανοητά, ώστε να δημιουργηθούν πιο αποτελεσματικά προγράμματα για την καταπολέμηση της φτώχειας. Υποθέσεις που συνήθως διαδραματίζουν ρόλο στις κοινωνιολογικές θεωρίες της φτώχειας, βασίζονται στην ιδέα ότι τα άτομα επηρεάζονται από το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο ζουν, αλλά και τη σημασία του φύλου και τη δομή των νοικοκυριών.

Σήμερα είναι ευρέως κατανοητό ότι δεν μπορεί να εξεταστεί μόνο το οικονομικό μέρος της φτώχειας. Η φτώχεια είναι επίσης κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική. Επιπλέον, θεωρείται ότι υπονομεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα - οικονομικά (το δικαίωμα στην εργασία και το επαρκές εισόδημα), -κοινωνικά (πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και την εκπαίδευση), -πολιτικά (ελευθερία σκέψης, έκφρασης)

και -πολιτιστικά (δικαίωμα διατήρησης μια πολιτιστικής ταυτότητα συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή μιας κοινότητας).

Οι Αναπτυξιακοί στόχοι της Χιλιετίας – παγκόσμιοι στόχοι που τέθηκαν από τους ηγέτες του κόσμου στη Σύνοδο Κορυφής της Χιλιετίας του ΟΗΕ το Σεπτέμβριο του 2000 (UN, 2008), είναι ένα πρόγραμμα για τη μείωση της φτώχειας, τις αιτίες και τις εκδηλώσεις της. Στο πλαίσιο του στόχου της εξάλειψης της ακραίας φτώχειας και της πείνας, του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) επιδιώκει να μειώσει κατά το ήμισυ, μεταξύ των ετών 1990 και 2015, το ποσοστό των ανθρώπων των οποίων το εισόδημα είναι λιγότερο από 1 \$ ΗΠΑ την ημέρα.

1.2 Ιστορική κοινωνική διαφοροποίηση απέναντι στη φτώχεια

Στην προηγούμενη ενότητα έγινε αναφέρθηκε ότι η κοινωνική οπτική και η πολιτική αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας στο χρόνο διαφοροποιείται, ακολουθώντας μάλιστα και την διαφοροποίηση του πλήθους των ανθρωπίνων αναγκών, αλλά ακόμα περισσότερο ακολουθώντας την εξέλιξη των μέσων που χρησιμοποιούνται για την κάλυψη των αναγκών αυτών.

Σημαντικό στοιχείο σε κάθε εποχή είναι όχι μόνο ο ορισμός της φτώχειας (που δεν αλλάζει έντονα σε περιεχόμενο μέχρι και τη Βιομηχανική Επανάσταση), αλλά η διαφοροποίηση της κοινωνική αντιμετώπισης της φτώχειας και κυρίως οι φορείς που αναλαμβάνουν δράσεις για την αντιμετώπισή της.

Στην προχριστιανική εποχή δράσεις κατά της φτώχειας, που αποσκοπούσαν στην προστασία των μη-εχόντων, αποτελούσαν η κατάργηση των χρεών, ο αναδασμός της γης, η απασχόληση σε έργα, αλλά και έμπρακτη συμπαράσταση από προβεβλημένες και εύπορες προσωπικότητες. Στον Μεσαίωνα αντίθετα, την κύρια δράση για την ανακούφιση της φτώχειας αναλαμβάνει η Εκκλησία, η οποία λαμβάνει πλέον τη μορφή της φιλανθρωπίας, ως μία βιωματική λειτουργία των Χριστιανικών αξιών και αγάπης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι και το τέλος του Μεσαίωνα η έννοια της φτώχειας και του φτωχού, δεν ήταν συνυφασμένες με ηθική κατάπτωση και κοινωνικό στιγματισμό (Σταθόπουλος, 2005:14,48)

Η Αναγέννηση αλλά κυρίως η Βιομηχανική Επανάσταση, επέφεραν μεγάλες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές, που διαφοροποίησαν και την κοινωνική

στάση απέναντι στην φτώχεια. Η πτώση της φεουδαρχίας με την παρεπόμενη κατάργηση των σχέσεων υποτέλειας, αλλά και υποχρέωσης προστασίας, η αγροτική επανάσταση που βασίστηκε στη διαχείριση μεγάλων κλήρων (εκτατικές καλλιέργειες) με παράλληλη εφαρμογή νέων μεθόδων καλλιέργειας (εντατικές καλλιέργειες), οι συχνοί και με μεγάλη διάρκεια πόλεμοι, η βιομηχανοποίηση της παραγωγής και η αστικοποίηση, είχαν όλα ως αποτέλεσμα την συγκέντρωση μεγάλων λαϊκών και φτωχών στρωμάτων σε αστικά κέντρα. Η συγκέντρωση αυτή δημιούργησε παράλληλα τις συνθήκες για μία διαφορετική αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας, καθώς ο όγκος της δεν ήταν εύκολα διαχειρίσιμος και απειλούσε την κοινωνική συνοχή (Wallerstein 1979).

Αυτή η απειλή της κοινωνικής συνοχής και η προτεσταντική ηθική που επικράτησε την περίοδο αυτή, επέφερε μεταστροφή της κοινωνικής στάσης απέναντι στη φτώχεια, που έθεσε τον φτωχό υπαίτιο και υπεύθυνο για τα δεινά της οικονομικής του κατάστασης, η οποία οφείλεται κυρίως στην ανικανότητά του και την ροπή του προς χαμηλά ένστικτα και αποστροφή προς τις κοινωνικές αξίες.

Ως εκ τούτου ελήφθησαν πολλές πολιτικές στις Ευρωπαϊκές πόλεις με αρκετά κοινά χαρακτηριστικά που περιελάμβαναν τον διαχωρισμό μεταξύ των ικανών ή μη προς εργασία (The 1601 Elizabethan Poor Law, 2016), προγράμματα υποχρεωτικής εργασίας των φτωχών, ιδρυματοποίηση των φτωχών (πτωχοκομεία, εκθετοτροφεία, ορφανοτροφεία) στα οποία νεαρά παιδιά αλλά και ηλικιωμένοι πολύ συχνά απασχολούνταν εργατικά έναντι ισχνής αμοιβής, άμισθη απασχόληση (κυρίως μικρών κοριτσιών) ως υπηρέτριες μέχρι την ενηλικίωσή τους.

Στον 19^ο και ιδιαίτερα στον 20^ο αιώνα άρχισε να διαμορφώνεται και ένας χωρικός διαχωρισμός της φτώχειας, καθώς η εξάπλωση του αυτοκινήτου και των ΜΜΕ, επέτρεψαν την διαίρεση των πόλεων σε οικιστικές και επαγγελματικές ζώνες, αλλά και τη διαμόρφωση προαστίων που επέτρεψαν στους εύπορους αστούς να διακόψουν τον συγχρωτισμό τους με τα λαϊκά και φτωχά στρώματα που ήταν φορείς ανηθικότητας και ασθενειών. Η χωρική αποστασιοποίηση συνοδεύτηκε σταδιακά και από μία κοινωνική αποστασιοποίηση από την φτώχεια, που ολοκληρώθηκε με την εμφάνιση του Δυτικού Κοινωνικού Κράτους μεταπολεμικά.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία αντιμετώπισης της φτώχειας μέσω της φιλανθρωπίας που παλαιότερα αποτελούσε παράγοντα κοινωνικής προβολής (και αναπαραγωγής της κοινωνικής ιεραρχίας) υποχώρησε στο βάρος της γενίκευσης της εξαθλίωσης που δημιούργησαν οι πολεμικές συνθήκες. Οι κρατικοί φορείς που δημιουργήθηκαν

ανέλαβαν την αντιμετώπιση των δύσκολων όρων επιβίωσης αποδεκατισμένων πληθυσμών χωρίς δημογραφικές ισορροπίες¹ και που απειλούσαν τις αξίες της σύνθεσης των κοινωνιών και την δυνατότητα αναπαραγωγής του πολιτικού συστήματος από τον φόβο εξεγέρσεων ή ανατροπής μέσω ριζοσπαστικοποίησης των κοινωνιών.

Στον 21^ο αιώνα που η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και της οικονομίας δημιουργούν νέες προκλήσεις, οι κρατικοί φορείς παρουσιάζονται συχνά ανέτοιμοι, ανεπαρκείς ή απρόθυμοι να αναπτύξουν προγράμματα καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για το σύνολο των κατοίκων τους, εξαιτίας εθνικών πολιτικών ή θρησκευτικών στοχεύσεων, νέες πρωτοβουλίες αναπτύσσονται μέσω ΜΚΟ και συνεργασίας τους με τα εθνικά κράτη υπό τη σκέπη υπερεθνικών οργανισμών.

1.3 Γενεσιουργοί Παράγοντες της Φτώχειας

Σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό σύστημα που δεν έχει σταματήσει να αναδιαμορφώνεται, διαφοροποιούνται επίσης οι οικονομικοί όροι κοινωνικής διαβίωσης και κοινωνικής συμμετοχής, εργασίας και ένταξης, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Καθώς η κοινωνία κινήθηκε από την αγροτική οικονομία της φεουδαρχίας, στον κλασικό βιομηχανικό καπιταλισμό και στον παγκοσμιοποιημένο μεταβιομηχανικό σύστημα των αγορών, διαμορφώθηκαν νέοι όροι για την επίτευξη ευημερίας ή την δημιουργία της φτώχειας.

Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα η διαχείριση και η καταπολέμηση της φτώχειας είναι πλέον αντικείμενο κρατικών πολιτικών που τον αντιμετωπίζει εξατομικευμένα και κοινωνικά προσδιορισμένα. Κυρίαρχα χαρακτηριστικά της περιόδου είναι η αποδιοργάνωση του κοινωνικού και οικογενειακού ιστού, με μαζικές μετακινήσεις των αγροτικών πληθυσμών προς τα αστικά κέντρα (έναν σημαντικό παράγοντα φτωχοποίησης), ενώ η μισθωτή μορφή απασχόλησης αναδείχθηκε στην κύρια μορφή εργασίας και σταδιακά περιθωριοποιήθηκαν άλλες μορφές μη-εξαρτημένης εργασίας (αγροτική, ημι-αγροτική, εποχική).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέταξε Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Ένταξη το 2004 (E.C., 2004:21-25) στην οποία αναγνώρισε τους παρακάτω παράγοντες φτωχοποίησης. Ως πρώτο παράγοντα αναγνωρίζει την μακροχρόνια ανεργία (η οποία επίσης καταρρακώνει και την αυτοπεποίθηση του ατόμου και τις πιθανότητες

¹ Αναφέρεται στην ανατροπή των δημογραφικών πυραμίδων στα εμπόλεμα κράτη

εργασιακής επανένταξης), την ημιαπασχόληση ή/και το ανεπαρκές εισόδημα, η κακή υγεία και η ασθένεια, η έλλειψη στέγης και η μετανάστευση, η διακριτική μεταχείριση με βάση κοινωνικά και βιολογικά χαρακτηριστικά (ανισότητα στα φύλα, κοινωνικός διαχωρισμός, ρατσισμός, φυσικές μειονεξίες), έλλειψη ασφαλών οικογενειακών σχέσεων, εξαρτήσεις από αλκοόλ και ουσίες.

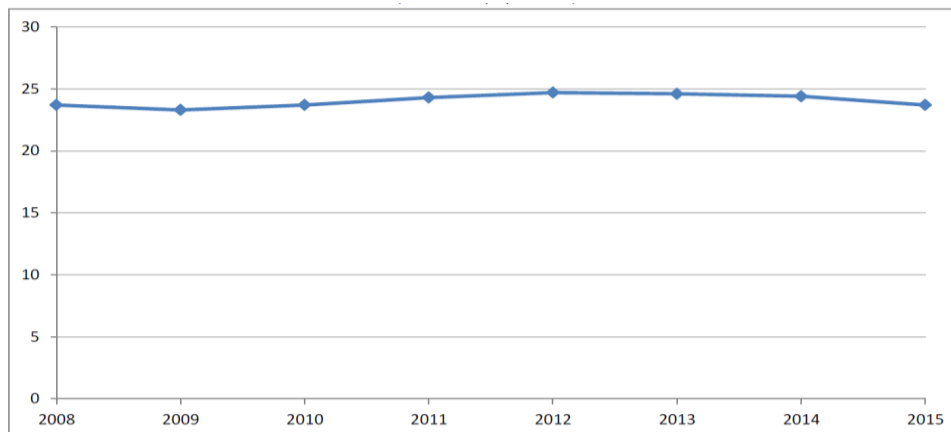
Η Παγκόσμια Τράπεζα σε πρόσφατη Έκθεση (T.W.B., 2016) προσδιόρισε τα αίτια της φτώχειας ανάμεσα σε αυτά που οφείλονται σε *ατομικά* (επίπεδο εκπαίδευσης, επίπεδο υγείας, συνθήκες στέγασης), σε *οικογενειακά* (σύσταση και μέγεθος οικογένειας, οικογενειακός προϋπολογισμός και διανομή του ανάμεσα στα μέλη, βαθμός εξάρτησης των μελών από την οικογένεια, περιουσιακά στοιχεία, καταναλωτικές δαπάνες, φύλο του αρχηγού της οικογένειας, επίπεδο εργασίας) ή σε *χαρακτηριστικά πρόσβασης* (απομονωμένες περιοχές, εθνικές και φυλετικές ανισότητες, διαθεσιμότητα σχολείων, έλλειψη υποδομών, έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών, έλλειψη νοσοκομείων).

1.4 Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε Ε.Ε. και Ελλάδα 2008-2016

Σύμφωνα με Έκθεση της Eurostat που δημοσιεύτηκε στις 16 Οκτ. 2016 (Παγκόσμια Ημέρα Καταπολέμησης της φτώχειας, το 2015 περίπου 120 εκατομμύρια ανθρώπων ή το 23, 7% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού λόγω εισοδηματικής φτώχειας, έντονης υλικής αποστέρησης ή πολύ χαμηλής έντασης εργασίας.

Το ποσοστό αυτό είχε φτάσει στο ανώτατο σημείο του, 25%, την περίοδο της μεγάλης οικονομικής ύφεσης στην Ε.Ε. (2009-2012) και έκτοτε μειώνεται, αλλά παραμένει υψηλότερο από το 2008 (προτού φανούν οι πρώτοι κλυδωνισμοί στην Ευρωπαϊκή Οικονομία), όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα που δημοσιεύτηκε στην ίδια Έκθεση (Eurostat, 2016).

Εικόνα 1 Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε., 2008-2015 (% του συνολικού πληθυσμού)

Πηγή: Eurostat newsrelease, 17 October: International Day for the Eradication of Poverty- The share of persons at risk of poverty or social exclusion in the EU back to its pre-crisis level, Contrasting trends across Member States, 199/2016

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία ο μεγαλύτερος κίνδυνος φτώχειας ή/και κοινωνικού αποκλεισμού παρατηρείται στη Βουλγαρία (41%), τη Ρουμανία (37%) και την Ελλάδα (35,7%), με τα χαμηλότερα αντίστοιχα ποσοστά στην Τσεχία (14%), τη Σουηδία (16%) και τις Ολλανδία/Φινλανδία (περίπου 17%).

Μεταξύ των χωρών μελών ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, αυξήθηκε σε 15 χώρες την περίοδο 2008-2015, με την μεγαλύτερη αύξηση να σημειώνεται στην Ελλάδα (28,1% και 35,7% αντίστοιχα) την Κύπρο (με αύξηση 5,6% ποσοστιαίων μονάδων) και Ισπανία και Ιταλία (αύξηση 4,8% και 3,2% μεταξύ των ίδιων ετών).

**Πίνακας 1 Άνθρωποι σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε.,
2008-2015**

	% of total population		in thousands	
	2008	2015	2008	2015
EU*	23.7	23.7	115 910	118 760
Belgium	20.8	21.1	2 190	2 340
Bulgaria	44.8	41.3	3 420	2 980
Czech Republic	15.3	14.0	1 570	1 440
Denmark	16.3	17.7	890	1 000
Germany	20.1	20.0	16 340	16 080
Estonia	21.8	24.2	290	310
Ireland	23.7	:	1 050	:
Greece	28.1	35.7	3 050	3 830
Spain	23.8	28.6	10 790	13 180
France	18.5	17.7	11 150	11 050
Croatia	:	:	:	:
Italy	25.5	28.7	15 080	17 470
Cyprus	23.3	28.9	180	240
Latvia	34.2	30.9	740	610
Lithuania	28.3	29.3	910	860
Luxembourg	15.5	18.5	70	90
Hungary	28.2	28.2	2 790	2 730
Malta	20.1	22.4	80	90
Netherlands**	14.9	16.8	2 430	2 810
Austria	20.6	18.3	1 700	1 550
Poland	30.5	23.4	11 490	8 760
Portugal	26.0	26.6	2 760	2 760
Romania	44.2	37.3	9 110	7 430
Slovenia	18.5	19.2	360	380
Slovakia	20.6	18.4	1 110	960
Finland	17.4	16.8	910	900
Sweden	14.9	16.0	1 370	1 560
United Kingdom	23.2	23.5	14 070	15 030
Iceland	11.8	13.0	40	40
Norway	15.0	15.0	700	770
Switzerland	18.1	:	1 330	:

Πηγή: Eurostat newsrelease, 17 October: International Day for the Eradication of Poverty- The share of persons at risk of poverty or social exclusion in the EU back to its pre-crisis level, Contrasting trends across Member States, 199/2016

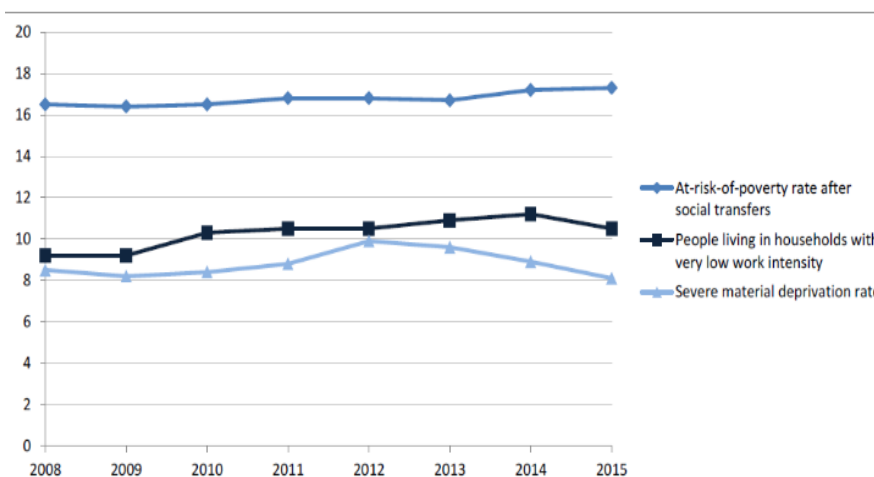
Περίπου ένας στους έξι (17,3%) του πληθυσμού της ΕΕ κατά το 2015, αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας ή/και κοινωνικού αποκλεισμού (μετά από κοινωνικές μεταβιβάσεις), το οποίο σημαίνει ότι το διαθέσιμό τους εισόδημα ήταν κάτω από το κάθε φορά δεδομένο εθνικό όριο φτώχειας. Αν και το παραπάνω ποσοστό εμφανίζεται μειωμένο σε σχέση με το 2014, τα ποσοστά διαφέρουν ανά χώρα και ανά χρονική περίοδο. Περίπου ένας στους τέσσερεις αντιμετώπιζε κίνδυνο εισοδηματικής φτώχειας στην Ρουμανία (περίπου 25,4%), ενώ περίπου ένας στους πέντε σε Λετονία, Λιθουανία, Ισπανία, Βουλγαρία, Εσθονία, Ελλάδα, Ιταλία και Πορτογαλία (22,5%, 22,2%, 22,1%, 22,1%, 21,6%, 21,4%, 19,9%, 19,5% αντίστοιχα), ενώ το μικρότερο ποσοστό του

κινδύνου της εισοδηματικής φτώχειας καταγράφουν η Τσεχία (9,7%), η Ολλανδία (12,1%), η Δανία (12,2%), η Σλοβακία (12,3) και η Φινλανδία (12,4%)

Σύμφωνα επίσης με την ίδια μελέτη ένας στους δώδεκα Ευρωπαίους πολίτες (8,1%) αντιμετωπίζει σοβαρές υλικές αποστερήσεις (που σημαίνει χειροτέρευση συνθηκών διαβίωσης εξαιτίας έλλειψης ικανού εισοδήματος π.χ. ελλιπής θέρμανση οικίας, ή ανεπάρκεια εβδομαδιαίων διακοπών ετησίων). Το ποσοστό αυτό σε Ευρωπαϊκό επίπεδο κυμάνθηκε κάτω από αυτό του 2008 (8,5%), αλλά και εδώ παρουσιάζεται μεγάλη ποικιλία μεταξύ των χωρών μελών με έντονη διακύμανση μεταξύ τους, υπερβαίνοντας το 20% σε Βουλγαρία (34,2%), Ρουμανία (22,7%) και Ελλάδα (22,2%) ή λιγότερο από 5% σε Σουηδία (0,7%), Λουξεμβούργο (2%), Φινλανδία (2,2%), Ολλανδία, Αυστρία, Δανία, Γερμανία, Εσθονία και Γαλλία. Ο δείκτης αυτός για τις χώρες μέλη της Ε.Ε. αυξήθηκε σε 12 χώρες, ενώ μειώθηκε σε 14.

Τέλος αναφορικά με το θέμα της χαμηλής έντασης εργασίας το 2015 στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., περίπου ένας στους 10 (10,5%) ζούσε σε νοικοκυριό όπου τα ενήλικα μέλη της εργαζόνταν λιγότερο από το 20% της δυνατότητας εργασίας τους κατά το περασμένο έτος. Για το σύνολο της Ε.Ε. το ποσοστό αυτό μειώθηκε σε σχέση με το 2008, αν και η Ελλάδα (16,8%), η Ισπανία (15,4%) και το Βέλγιο (14,9%) παρουσίασαν την μεγαλύτερη αύξηση σε σχέση με το 2008².

Εικόνα 2 Εξέλιξη του ποσοστού των τριών συστατικών κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε. (% του πληθυσμού)

² Το 2008 τα αντίστοιχα ποσοστά για τις τρεις χώρες ήταν 7,5%, 6,6% και 14,9%. Βλέπε Παράρτημα για αναλυτικούς πίνακες

Πηγή: Eurostat newsrelease, 17 October: International Day for the Eradication of Poverty- The share of persons at risk of poverty or social exclusion in the EU back to its pre-crisis level, Contrasting trends across Member States, 199/2016

1.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Πολύ συχνά η φτώχεια γίνεται αντιληπτή αριθμητικά και μέσα από οικονομικούς μεγέθη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παρά την ύπαρξη αρκετών εργαλείων για μία διαφορετική περιγραφή ή ορισμό της έννοιας, συνήθως αναγνωρίζεται από την δυνατότητα ή την αδυναμία κατανάλωσης. Αν και μία «ποσοτική» αντίληψη της φτώχειας παρουσιάζει ευχρηστία, δημιουργεί δυσχέρειες στην αναγνώριση και εκτίμηση των άλλων ποιοτικών χαρακτηριστικών της. Τέτοια χαρακτηριστικά αποτελούν η αδυναμία κάλυψης ψυχολογικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών αναγκών.

Πολύ ενδιαφέρον χαρακτηριστικό της φτώχειας είναι η διαφορετική αντίληψη και αντιμετώπιση της φτώχειας από τις άρχουσες τάξεις, που παραμένει σύμφωνη με την οικονομική και κοινωνική δομή της κάθε εποχής. Έτσι παρατηρείται μία διαφοροποίηση της ρητορικής απέναντι στους φτωχούς και την φτώχεια, η οποία είναι συνυφασμένη με το διαφορετικό αξιακό σύστημα κάθε εποχής και στηρίζεται στους διαφορετικούς οικονομικούς όρους συγκρότησης της παραγωγής.

Οι γενεσιουργοί παράγοντες της φτώχειας, σύμφωνα και με τα παραπάνω, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με βάση το χρονικό και το κοινωνικό τους πλαίσιο. Σε κάθε οικονομικό σύστημα έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο της φτώχειας και αν και οι παράγοντες παραμένουν περίπου σταθεροί, δεν διατηρούν την ίδια βαρύτητα. Η σύγχρονη φτώχεια για παράδειγμα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην μακροχρόνια ανεργία, που όμως θα πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η μισθωτή μορφή απασχόλησης αναδείχτηκε στην κύρια μορφή απασχόλησης μόλις κατά τα 60-70 τελευταία χρόνια. Άλλοι παράγοντες αποτελούν η οικογενειακή συσσώρευση, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του νοικοκυριού, η ευκολία πρόσβασης σε υγειονομικούς και εκπαιδευτικούς φορείς, εγγενείς κοινωνικές ανισότητες (κοινωνικός διαχωρισμός, ρατσισμός, φύλλο κλπ).

Παρά τις προσπάθειες αντιμετώπισης της φτώχειας διεθνώς, η φτώχεια φαίνεται ότι αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό και του Δυτικού Κόσμου. Αν και το ποσοστό και η

ένταση της βιωμένης φτώχειας έχει μειωθεί σημαντικά διαχρονικά, εμφανίζει έντονες αυξητικές τάσεις σε περιόδους έντονης πολιτικής ή οικονομικής αναταραχής. Αυτό αναδεικνύεται και από πρόσφατες στατιστικές έρευνες σε κράτη-μέλη της Ε.Ε. όπου σε 15 χώρες αυξήθηκε ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού την τελευταία οκταετία, ενώ περίπου 1 στους 4 κατοίκους της Ε.Ε. αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο της φτώχειας κατά το 2016.

Κεφάλαιο 2^ο Αίτια, Χαρακτηριστικά και Μέτρηση της Κοινωνικής Ανισότητας

Τα τελευταία χρόνια ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός χρησιμοποιείται συχνά συμπληρωματικά ή και αποκλειστικά έναντι του όρου φτώχεια. Η επικράτηση αυτή έχει επιτευχθεί χάρη στην ασάφεια που προσφέρει ο όρος στη δυνατότητα περιγραφής αρκετών διαφορετικών καταστάσεων, αλλά και προσαρμογής του όρου σε διαφορετικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες (Οικονόμου, Φερόνας, 2004; 11).

Θα ήθελα εδώ να προσθέσω πως οι ίδιες οι έννοιες αποδίδουν μία διαφορετική σημασιολογική βαρύτητα και ευθύνη. Ενώ η φτώχεια είναι συνδεδεμένη με τις νοοτροπίες και πράξεις του ατόμου, ο κοινωνικός αποκλεισμός φαίνεται να αναγνωρίζει και τις ευθύνες της κοινωνίας απέναντι στο άτομο και την αθέτηση του κοινωνικού συμβολαίου για συλλογική ευημερία απέναντι στους φτωχούς της.

Στις κοινωνικές επιστήμες η χρήση του κοινωνικού αποκλεισμού υπερτερεί από την έννοια της φτώχειας, καθώς το επιστημονικό ενδιαφέρον ξεφεύγει από το δίπολο του εισοδήματος και το μέγεθος της καταναλωτικής ικανότητας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι περισσότερο πολυδιάστατος και μπορεί να συγκεντρώσει τις διάφορες μορφές που μπορεί να πάρει η αποστέρηση, διαμορφώνοντας ένα δυναμικό εργαλείο στην κατανόηση και ανάλυση της στέρησης στην κοινωνία (Οικονόμου, Φερόνας, 2004; 12).

Αν και ο όρος είναι παλαιότερος, χρησιμοποιήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970' από την Γαλλική Κρατική διοίκηση για να περιγράψει τις περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες χωρίς πρόσβαση σε κοινωνική ασφάλιση (άστεγοι, ΑΜΕΑ, μονογονεϊκές οικογένειες κ.α.). Η εξάπλωση του όρου οφείλεται κυρίως σε θεσμούς της Ε.Ε. που τον χρησιμοποίησε το 1989 για να στοχοθετήσει Προγράμματα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Τσαούσης, 2007; 1) και χαρακτηρίζει τις διάφορες μορφές στέρησης, όπως απασχόληση, στέγαση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση κ.α. (Παπατσιακμάκη, 2001), αλλά και δράσεις και προγράμματα καταπολέμησής τους (Τσαούσης, 2007; 43).

Καταλήγει δηλαδή ο όρος να περιγράφει ταυτόχρονα στην διαδικασία οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής περιθωριοποίησης, αλλά και την κατάσταση που έχει περιέλθει το αποκλεισμένο άτομο.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός ατόμων ή/και ομάδων μπορεί να ιδωθεί και ως μία σταδιακή διαδικασία.

-Αστάθεια: Στο πρώτο αυτό στάδιο το άτομο αρχίζει να βιώνει αβεβαιότητα αναφορικά με την εργασία του και τους κοινωνικούς δεσμούς που έχει αναπτύξει.

-Εξάρτηση: Στο στάδιο αυτό το άτομο έχει απομακρυνθεί από την εργασία του, εξαρτάται για την επιβίωσή από κοινωνικές παροχές (κοινωνικά επιδόματα), ενώ παράλληλα περιορίζει κοινωνικές συναναστροφές ως αποτέλεσμα του περιορισμού της κοινωνικής ζωής τους.

-Ρήξη: Στο στάδιο αυτό διαρρηγνύονται οι κοινωνικοί δεσμοί του ατόμου, καθώς έχει απομακρυνθεί από εργασία και κοινωνικές δομές, αντιμετωπίζοντας σωρευτικά την ανεργία, την έλλειψη στέγης κλπ, ενώ συχνά μπορεί να συνοδεύεται με τάσεις αλκοολισμού ή χρήσης ναρκωτικών ουσιών (Paugam, 1997; 49-79).

Σε ανάλογη κατηγοριοποίηση 3 σταδίων προχώρησαν και άλλοι ερευνητές³, ενώ ξεχωρίζει η κατηγοριοποίηση 5 σταδίων του Mazel (Μουσούρου στο Κασιμάτης 1998; 68-84), ο οποίος κατανοεί τον κοινωνικό αποκλεισμό ως μία βαθμιαία κατάπτωση που όμως μπορεί να γίνεται αντιληπτός με διαφορετική ένταση.

-Στο στάδιο του **κινδύνου** εντάσσονται όλες οι ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες που παρουσιάζουν μειονεξίες σε θέματα στέγασης, εργασίας κ.α. Αν και οι μειονεξίες αυτές δεν είναι ικανοποιητικός όρος για κοινωνικό αποκλεισμό, εντούτοις μπορούν να αποτελέσουν τροχοπέδη στην κοινωνική ανέλιξη ή να αναδείξουν το μέγεθος της μειονεξίας που μπορεί να οδηγήσει σε αποκλεισμό

-Στο στάδιο της **απειλής** που ενεργοποιείται τόσο από εσωοικογενειακούς, όσο και από εξωτερικούς παράγοντες όπως η αλλαγή των ρόλων και των δομών της οικογένειας, ανεργία που συνδυάζεται με αβεβαιότητα επανεισόδου στην αγορά εργασίας, εξαιτίας παραγόντων όπως η μεγάλη ηλικία.

-Το τρίτο στάδιο **αποσταθεροποίησης** εμφανίζεται ως αποτέλεσμα των αντιδράσεων στο στάδιο της **απειλής** και εν πολλοίς εξαρτάται από τους οικογενειακούς και κοινωνικούς δεσμούς του ατόμου, τον συνεκτικό του ιστό. Στην περίπτωση που ο συνεκτικός του ιστός δεν κατορθώσει να αποτρέψει την αποσταθεροποίηση, το άτομο/νοικοκυριό θα οδηγηθεί σταδιακά στον αποκλεισμό

-Το επόμενο στάδιο της **έκπτωσης** προέρχεται μετά από την αδυναμία επαναδημιουργίας κοινωνικών δεσμών, κυρίως εξαιτίας συσσώρευσης αρκετών αρνητικών παραγόντων. Αν στο στάδιο αυτό το άτομο ή το νοικοκυριό δεν λάβει

³ Ανάλογη κατηγοριοποίηση έκανε και ο Robert Castel το 1991 στο Robert Castel, La dinámica de los procesos de marginalización: de la vulnerabilidad a la exclusion, όπως περιγράφεται από την Hilary Silver, Social exclusion and social solidarity: three paradigms, στο International Labour Review, 1994, vol. 133

βοήθεια για την επανένταξή του, η κατάσταση αυτή θα παγιωθεί οδηγώντας στον **ουσιαστικό αποκλεισμό** (Castel 1994).

Από τα παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να ιδωθεί από αρκετές διαφορές οπτικές με ακόμα περισσότερες πτυχές, εξαρτωμένου του επιστημονικού πεδίου που θα επιχειρούσαμε να τον ορίσουμε. Καθώς το ζήτημα απασχολεί πολιτικούς επιστήμονες, κοινωνιολόγους, ψυχολόγους, ψυχιάτρους με αρκετά διαφορετικές αφετηρίες θα μπορούσαμε να βρούμε τα σημεία σύγκλισης αναφορικά με την κατάσταση του βιούμενου αποκλεισμού τα οποία είναι η αδυναμία άσκησης ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων χωρίς μεσολάβηση ή βοήθεια, εξαιτίας περιορισμών στην πληροφόρηση, απασχόληση, στέγαση, κατάρτιση κλπ, η χαμηλή αυτοεκτίμηση των αποκλεισμένων ατόμων και ομάδων αναφορικά με την ικανότητα να ανταπεξέλθουν σε μόνιμες και πιεστικές υποχρεώσεις που οδηγεί σε μονιμοποίηση των προβλημάτων, σε στιγματισμό και γκετοποίηση των ιδίων και των περιοχών όπου ζουν .

2.1 Μορφές Κοινωνικού Αποκλεισμού

Από τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε τα τρία κοινά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού που είναι η αδυναμία άσκησης των δικαιωμάτων που έχει το άτομο χωρίς διαμεσολάβηση εξαιτίας της περιορισμένης του πρόσβασης σε Δομές (στέγαση, εργασία, περίθαλψη κλπ), η αρνητική εικόνα που διαμορφώνουν και συντηρούν τα άτομα για τον εαυτό τους, και η αδυναμία διάκρισης των σχέσεων μεταξύ αυτών και των δομών που παράγουν ή/και διαχειρίζονται πόρους, όπως το κράτος ή η αγορά εργασίας.

Οι κύριες μορφές του κοινωνικού αποκλεισμού είναι 4, αν και οι υποκατηγορίες είναι αρκετές, καθώς οι κύριες αυτές μορφές μπορεί να καλύπτονται επάλληλα και σε διαφορετική ένταση, δημιουργώντας στην πραγματικότητα πολλές υπομορφές οι οποίες δεν είναι εύκολα διακριτές. Η πρώτη μορφή είναι αυτή του εξοστρακισμού, μία βιούμενη εξορία από την υπόλοιπη κοινωνία μέσα από μία ολοκληρωτική αγνόηση του ατόμου από την κοινωνία. Η διαπάλη αποτελεί τη δεύτερη μορφή όπου το άτομο αντιπαλεύει την ταξινόμησή του ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Στην τρίτη μορφή της απόρριψης το άτομο ανήκε και λειτουργούσε αρχικά σε κάποια

κοινωνική ομάδα μέχρις της απομάκρυνσής του από αυτή, ενώ η τέταρτη μορφή είναι η παρενόχληση, όπου αποτελεί την κοινωνική έκφραση του αποκλεισμού μέσω επιθετικών συμπεριφορών (Παπαδοπούλου, 2002).

2.2 Το στίγμα του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Αν ως στιγματισμό ορίσουμε την υποτιμητική ιδιότητα κάποιου που του στερεί την κοινωνική ενσωμάτωση και αποδοχή, ενώ λειτουργεί αρνητικά και ενοχικά για τον αποδέκτη (Ζιάννη 2009, Ηλιόπουλος 2011; 322), το κοινωνικό στίγμα μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές αναγνωρίζοντας άλλοτε το στίγμα σε χωματικά χαρακτηριστικά (πχ αναπηρία), σε ψυχικά χαρακτηριστικά (ψυχική ασθένεια ή εθισμοί) ή σε κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου ή της ομάδας (ανεργία, πρόσφυγες, μετανάστες, φτώχεια κλπ).

Πιο συχνά οι διακρίσεις αφορούν σε εξωτερικά χαρακτηριστικά που κάνουν το άτομο να ξεχωρίζει από το υπόλοιπο σύνολό σε εμφάνιση ή συμπεριφορές, όπως η αναπηρία η φυλή τα ψυχικά νοσήματα. Από την παραπάνω πρόταση γίνεται κατανοητό ότι σε πολλές περιπτώσεις είναι δυσκολότερη η αντιμετώπιση των στερεοτυπικών εικόνων και της γενίκευσης από την κοινωνία, από το ίδιο το χαρακτηριστικό που επιτρέπει τη διάκριση εις βάρος του ατόμου ή της ομάδας.

Ένα επιπλέον ιστορικό χαρακτηριστικό του κοινωνικού στιγματισμού είναι το φαινόμενο του αποδιοπομπαίου τράγου, το οποίο λειτουργεί συνεκτικά για το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, διαχωρίζοντας τη θέση της από αυτή των στιγματισμένων, στους οποίους θα αποδοθεί η ευθύνη για την κατάστασή τους. Φυσικά αν και τέτοιου είδους κατηγοριοποιήσεις μπορεί να λειτουργούν θεραπευτικά για την μετατόπιση των αντικοινωνικών τάσεων των ίδιων μελών της κοινωνίας και την κοινωνική εκτόνωση⁴, αποτελούν εντούτοις μία απλουστευτική διαδικασία που αποτυγχάνει να αναγνωρίσει και να εστιάσει στους πραγματικούς παράγοντες της διαφορετικότητας.

⁴ Η θεωρία της κοινωνίας τιμωρού αναπτύχθηκε στο πεδίο της κοινωνικής ψυχολογίας τον 20^ο αιώνα από τη Γερμανική Σχολή των μετα-φροϋδικών

2.3 Αίτια Κοινωνικού Αποκλεισμού

Τα βασικά αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού περιλαμβάνουν την ελλιπή ένταξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων στην τυπική εκπαίδευση που δημιουργεί σοβαρές ελλείψεις σε γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες, την στέρηση φυσικών προσόντων που μπορεί να προέρχεται από σωματικές ψυχικές ή νοητικές παραμέτρους, τον εγκλεισμό (σωφρονιστικά ή ψυχιατρικά καταστήματα), εξαρτήσεις κάθε είδους, κοινωνικό ρατσισμό, στερεοτυπικές συμπεριφορές και προκαταλήψεις. Συνεπώς ο κοινωνικός αποκλεισμός δημιουργείται από μία πληθώρα χαρακτηριστικών ελλείψεων που απομειώνουν την προσαρμοστικότητα του ατόμου στην κοινωνική κανονικότητα και θα μπορούσε να οφείλεται σε κακές συνθήκες διαβίωσης και μειωμένη ικανότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση, την εργασία την περίθαλψη.

Ο κοινωνικός διαχωρισμός αν και έχει τις ρίζες του στην ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών, αποκτά νέες μορφές και αίτια στα πλαίσια του παγκοσμιοποιημένου οικονομικού συστήματος, που χαρακτηρίζεται από την προτεσταντική ηθική του καπιταλιστικού συστήματος, την αποκοινωνικοποίηση δηλαδή της φτώχειας και της μεταφοράς της ευθύνης στους ίδιους τους παθόντες της άνισης κατανομής της ευημερίας και των ευκαιριών εντός του συστήματος αυτού. Διαμορφώνεται από τον μοντέρνο δομικό κοινωνικό διαχωρισμό όσων έχουν την ευκαιρία να ευημερήσουν σε συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης και απολαμβάνουν την κοινωνική προστασία και σε όσους επιβιώνουν σε αντίξοες συνθήκες αποστερημένοι από την ευκαιρία της κοινωνικής ή οικονομικής ανέλιξης (Κατσιακίδης, 2006).

2.4 Συνέπειες κοινωνικού αποκλεισμού

Από τη στιγμή που τα αποκλεισμένα άτομα και ομάδες αποστερούνται αστικών, οικονομικοκοινωνικών και διαπροσωπικών ρόλους, αναμένουμε ότι οι συνέπειες του αποκλεισμού, θα προβάλουν εμπόδια που θα οδηγούν σε έναν φαύλο κύκλο φθοράς εξαθλίωσης και διακρίσεων.

Καθώς τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα και ομάδες έρχονται σε αντιπαράθεση με κοινωνικά κατασκευασμένες πρότυπες ιδέες αναφορικά με εθνικότητα, φύλο, φυλή, σεξουαλικό προσανατολισμό, ασθένεια κλπ, αντιμετωπίζουν τη διαρκή κοινωνική

απαξίωση και ενισχύονται πρακτικές επιβίωσης που εκφράζονται μέσα από επιθετικότητα και παραβατικότητα.

Πέρα από την κοινωνική απαξίωση και την επιθετικότητα/παραβατικότητα οι κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες βιώνουν περισσότερο έντονα την φτώχεια, καθώς έχουν ήδη αποστερηθεί τα εργαλεία που θα τους επέτρεπαν μία αξιοπρεπή διαβίωση. Η φτώχεια αναπαράγει την φτώχεια, καθώς άτομα και ομάδες δεν έχουν τη δυνατότητα λήψης κατάλληλης εκπαίδευσης, ενώ οι κακές συνθήκες διαβίωσης, στέγασης, υγείας και υγιεινής εξαιτίας της ένδειας, αυξάνουν και την πιθανότητα αδυναμίας ανάληψης εργασίας μελλοντικά (υποσιτισμός, αυξημένη πιθανότητα εμφάνισης χρόνιων παθήσεων και αδυναμία αντιμετώπισής τους λόγω ανεπαρκούς πρόσβασης σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη).

Δεν θα μπορούσε να παραληφθούν εδώ και οι έντονες ψυχολογικές συνέπειες των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων και ομάδων και οι εμφανίζουν συναισθήματα ντροπής, ενοχής, άγχους. Ο αποκλεισμός ενισχύει τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και τα άτομα βιώνουν διαρκείς διακρίσεις, που μειώνει τις όποιες ευκαιρίες των ατόμων να ενταχθούν στην αγορά εργασίας. Η οικονομική και συναισθηματική πίεση δημιουργεί κοινωνική απομόνωση και προβληματικές διαπροσωπικές σχέσεις.

Συνέπεια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η αναπαραγωγή της ίδιας της φτώχειας. Η δυσκολότερη πρόσβαση στο τυπικό σύστημα εκπαίδευσης μελλοντικά μεταφράζεται σε δυσκολότερη πρόσβαση στην εργασία που ενισχύει την φτώχεια. Επιπλέον η έλλειψη εργασίας και εργασιακού εισοδήματος κάνει περισσότερο δύσκολη την επίτευξη όρων ποιοτικής διαβίωσης. Η ίδια αυτή η έλλειψη των όρων αξιοπρεπούς και ασφαλούς (έλλειψη ποιοτικής στέγασης, υποσιτισμός, ελλιπής πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη) διαβίωσης αναπαράγει τις συνθήκες που δημιουργούν φτώχεια, καθώς μειώνουν το επίπεδο υγείας και δυσχεραίνουν τις προοπτικές εκπαίδευσης και εργασίας.

Μία συχνή συνέπεια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η ψυχολογική πίεση στα άτομα που τον υφίστανται, καθώς συχνά τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα αντιμετωπίζουν στερεοτυπικές συμπεριφορές και αντιλήψεις. Τέτοιου είδους συμπεριφορές μειώνουν τις ευκαιρίες για μία ομαλή κοινωνική και εργασιακή ένταξη καταδικάζοντας τα άτομα αυτά στην φτώχεια, που μπορεί να οδηγήσει σε ενεργοποίηση συναισθημάτων απογοήτευσης, ενοχής, αποθάρρυνσης, σύγκρουσης κλπ. Η ακριβής συναισθηματική αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, διαφέρει από άτομο σε

άτομο και συναρτάται από τον τρόπο που θα αμυνθεί ψυχολογικό στην κοινωνική «αποκόλληση» και απόρριψη (Bauman, 2004; 138).

2.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Σταδιακά ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός αντικαθιστά τον όρο φτώχεια στην κοινωνικές επιστήμες εξαιτίας της προσαρμογής του όρου στις εκάστοτε πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, ειδικά μάλιστα καθώς η χρήση του όρου του κοινωνικού αποκλεισμού αναγνωρίζει και την συλλογική κοινωνική ευθύνη στην ανισότητα.

Ο όρος περιγράφει τόσο την βιωμένη κατάσταση του αποκλεισμού του ατόμου, όσο και την διαδικασία οικονομικοκοινωνικής περιθωριοποίησης και αναγνωρίζεται ότι αποτελεί μία σταδιακή και εξελικτική διαδικασία. Κατά την διαδικασία αυτή, το άτομο οδηγείται στον κοινωνικό αποκλεισμό μέσα από μία πορεία από την απώλεια εργασίας και καταλήγει στην διάρρηξη των κοινωνικών δεσμών του ατόμου. Η επανεισαγωγή του καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής, καθώς παρατηρείται αδυναμία δημιουργίας νέων κοινωνικών δεσμών, εξαιτίας του σωρευτικού χαρακτήρα αρκετών αρνητικών παραγόντων.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναγνωρίζεται σε 4 βασικές μορφές (εξοστρακισμός, διαπάλη, απόρριψη, παρενόχληση), αν και οι κατηγορίες αυτές αλληλο-καλύπτονται συχνά σε βαθμό που δημιουργούν πληθώρα υπομορφών με δυσδιάκριτα όρια. Το φαινόμενο δημιουργείται από μία πληθώρα χαρακτηριστικών ελλείψεων που απομειώνουν την προσαρμοστικότητα του ατόμου στην κοινωνική κανονικότητα και θα μπορούσε να οφείλεται σε κακές συνθήκες διαβίωσης και μειωμένη ικανότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση, την εργασία την περίθαλψη.

Οι συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού στο άτομο παίρνουν τόσο οικονομικές, όσο και κοινωνικές και ψυχολογικές/συναισθηματικές διαστάσεις. Τα αποτελέσματα των συνεπειών αυτών δημιουργούν με τη σειρά τους τις συνθήκες αναπαραγωγής των γενεσιουργών αιτών του κοινωνικού αποκλεισμού. Δημιουργείται δηλαδή ένας φαύλος κύκλος όπου ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ταυτόχρονα αίτιο και συνέπεια του αυτού φαινομένου.

Κεφάλαιο 3^ο Πολιτικές και Προγράμματα Αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού

3.1 Πολιτικές και Προγράμματα Αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού από Διεθνείς Οργανισμούς

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός, καθώς και οι συνέπειες τους για τη συνοχή και την πρόοδο του συνόλου της κοινωνίας έχουν κατορθώσει να λάβουν κυρίαρχη θέση στον δημόσιο διάλογο διεθνώς και έχει πλέον ξεφύγει από τα όρια εθνικών πολιτικών και στρατηγικών. Στο πλαίσιο αυτό έχει δημιουργηθεί ένα πλέγμα δράσεων από Διεθνείς Πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην καταπολέμηση της φτώχειας και των αιτιών της, αναγνωρίζοντας ότι σε μία παγκοσμιοποιημένη οικονομία, τοπικά μέτρα και πολιτικές θα έχουν μόνο περιορισμένα αποτελέσματα.

Διεθνείς Οργανισμοί που έχουν αναλάβει ανάλογες δράσεις είναι ο ΟΗΕ (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών), η ΔΟΕ (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας) και η Παγκόσμια Τράπεζα. Αν και ξεκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, πρεσβεύοντας συχνά διαφορετικές αρχές και πολιτικές ανάπτυξης, συγκλίνουν στους τελικούς στρατηγικούς στόχους αναφορικά με την ανακούφιση των αποτελεσμάτων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, επιχειρώντας να διαμορφώσουν συνθήκες για μία περισσότερο κοινωνικά δίκαιη ανάπτυξη. Οι διαφορές των Οργανισμών στις πολιτικές επίτευξης μίας δικαιότερης ανάπτυξης τους μπορεί να είναι όμως ρευστές και επηρεάζονται σαφώς από την χρονική, πολιτική, οικονομική συγκυρία, δίνοντας άλλοτε έμφαση στην αναδιανομή του πλούτου και άλλοτε στην βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη που θα μπορούσε να έχει οφέλη για το σύνολο της κοινωνίας.

Περισσότερο γνωστές στο ευρύ κοινό είναι οι θέσεις του ΟΗΕ, όπως αυτές εκφράστηκαν στη Σύνοδο για την Κοινωνική Ανάπτυξη στην Κοπεγχάγη το 1995, στη Διακήρυξη της Χιλιετίας και την υιοθέτηση το 2000 των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας, καθώς η φιλοσοφία λειτουργίας του Οργανισμού είναι προσανατολισμένη στη δημιουργία ευρείων διεθνών συμμαχιών στις οποίες δεν αποκλείει την κοινή γνώμη. Οι Στόχοι της Χιλιετίας, όπως τέθηκαν, αποτελούνται από 8 σκοπούς και 18 στόχους σε έναν χρονικό ορίζοντα 20ετίας και που το 2017 θα κρίνονταν ως υπεραισιόδοξοι, ειδικά μετά από μία μακρά και βαθιά οικονομική ύφεση, η ένταση της οποίας δεν θα μπορούσε να προβλεφθεί.

Σκοποί και Στόχοι της Χιλιετίας (2000)	
<u>1ος Σκοπός</u>	Εξάλειψη Ακράιας Φτώχειας και Πείνας
Στόχος	Μείωση κατά 50% των ανθρώπων με εισόδημα λιγότερο από 1\$ την ημέρα μέχρι το 2015
Στόχος	Μείωση κατά 50% των ανθρώπων που υποφέρουν από δίψα και πείνα μέχρι το 2015
<u>2ος Σκοπός</u>	Καθολική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Στόχος	Μέχρι το 2015 διεθνώς όλα τα παιδιά θα ολοκληρώνουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση
<u>3ος Σκοπός</u>	Ενδυνάμωση των γυναικών και προώθηση ισότητας των φύλων
Στόχος	Εξάλειψη διαφορών στις εκπαιδευτικές βαθμίδες μέχρι το 2015
<u>4ος Σκοπός</u>	Μείωση παιδικής θνησιμότητας
Στόχος	Μείωση της παιδικής θνησιμότητας κατά 2/3 μέχρι το 2015
<u>5ος Σκοπός</u>	Καλύτερευση της υγείας των μητέρων
Στόχος	Μείωση της μητρικής θνησιμότητας κατά 75% μέχρι το 2015
<u>6ος σκοπός</u>	Καταπολέμηση της ελονοσίας HIV μεταξύ άλλων ασθενειών
Στόχος	Μείωση της επέκτασης του HIV/AIDS κατά 50% μέχρι το 2015
Στόχος	Εξάλειψη της ελονοσίας και άλλων μολυσματικών νόσων
<u>7ος Σκοπός</u>	Διασφάλιση Περιβαλλοντικής Βιωσιμότητας
Στόχος	Ενσωμάτωση των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης στις εθνικές νομοθεσίες και προγράμματα
Στόχος	Μείωση των ανθρώπων χωρίς πρόσβαση σε πόσιμο νερό και συνθήκες υγιεινής κατά 50%
Στόχος	Βελτίωση των όρων διαβίωσης 100.000.000 ανθρώπων που κατοικούν σε παραγκουπόλεις
<u>8ος Σκοπός</u>	Παγκόσμια Συμμαχία για την ανάπτυξη

Στόχος	Αντιμετώπιση των μεγάλων αναγκών των αναπτυσσόμενων χωρών
Στόχος	Ανάπτυξη ενός ανοικτού εμπορικού και χρηματοοικονομικού συστήματος βάσει κανόνων
Στόχος	Αντιμετώπιση των αναγκών μικρών αναπτυσσόμενων νησιών και χωρών
Στόχος	Αντιμετώπιση με όρους βιωσιμότητα του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών
Στόχος	Υλοποίηση στρατηγικών για την παραγωγική εργασία των νέων
Στόχος	Πρόσβαση σε φθηνά και αναγκαία φάρμακα στις αναπτυσσόμενες χώρες
Στόχος	Διάχυση του οφέλους των νέων τεχνολογιών

Πηγή: United Nations, The Millennium Development Goals Report (2013)

<http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>

Το 2017 αυτοί οι στόχοι παραμένουν αδύνατο να υλοποιηθούν. Αν και αναγνωρίζονται μεγάλες πρόοδοι σε επιμέρους τομείς, η αδυναμία συνεργασίας σε ένα υπερεθνικό πλαίσιο παραμένει ο κύριος ανασταλτικός παράγοντας επίτευξης των στόχων αυτών. Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί επίσης ο ανελαστικά γραφειοκρατικός χαρακτήρας σύνταξης των στόχων, που θέτει αριθμούς και ποσοστά, χωρίς γεωγραφική διαφοροποίηση των στόχων ή των δράσεων για την επίτευξή τους.

Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει θέσει και η ίδια τον στόχο της εξάλειψης της φτώχειας και της καταπολέμησης των αιτιών του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο δικό της πρόγραμμα δίνεται έμφαση στα αίτια που οδηγούν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και προτείνει δράσεις για την καταπολέμηση των φαινομένων από την απαρχή τους. Προτείνει δηλαδή την προώθηση μίας ατζέντας που θα περιλαμβάνει τη διεύρυνση της εκπαίδευσης, την ανάσχεση των δυσκολιών πρόσβασης σε δομές ιατροφαρμακευτικές περίθαλψης, την αντιμετώπιση της έλλειψης ποιοτικής και ασφαλούς στέγασης, τις δυσκολίες στην άσκηση των δικαιωμάτων των ευπαθών πληθυσμών (Οικονόμου και Φερόνας, 2006). Στις προτάσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για την ουσιαστική καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τον κύριο ρόλο θα πρέπει να τον αναλάβουν επενδύσεις σε υποδομές, αλλά και η ενεργός

συμμετοχή των ίδιων των ευπαθών πληθυσμών στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή.

Σε αντίστοιχο πλαίσιο η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας προτείνει πολιτικές καταπολέμησης των φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, που αποτελούν «δομικό αποτέλεσμα της αποτυχίας των οικονομικών συστημάτων» (Οικονόμου, 2006). Οι στόχοι του ΔΟΕ είναι η περαιτέρω διεύρυνση της κοινωνικής προστασίας, επίτευξη πλήρους απασχόλησης που θα είναι σε θέση να αναπτύξει νέες επενδύσεις και θέσεις εργασίας που θα εγγυώνται συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης και η ανάπτυξη του διαλόγου μεταξύ όλων των κοινωνικών στρωμάτων. Η ΔΟΕ κινείται πάνω σε στοχευμένους άξονες για την αντιμετώπιση των κοινωνικών ζητημάτων που περιλαμβάνουν λογικές επένδυσης για δημιουργία θέσεων εργασίας, εκπαίδευση των δεξιοτήτων που θα εγγυηθούν ένα βιώσιμο επίπεδο ζωής για το άτομο, προώθηση επιχειρηματικότητας και τοπικής ανάπτυξης, καταπολέμηση της παιδικής εργασίας και κάθε είδους διακρίσεων, εξασφάλιση ενός ελάχιστου εισοδήματος και κοινωνικής προστασίας που θα περιλαμβάνει την πρόσβαση στην εκπαίδευση και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Άλλωστε ακόμα και η Ε.Ε. μέσω του Συμβουλίου της Ευρώπης συνέταξε συνθήκη εργατικού δικαίου, τον λεγόμενο «Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη» το 1961, εκφράζοντας τις σύγχρονες αρχές του εργατικού δικαίου με έμφαση στα εργασιακά δικαιώματα, την κοινωνική ασφάλεια κλπ. Τη συνθήκη αυτή υπέγραψε η Ελλάδα το 1984 (Ν. 1426, 1984) και στην αναθεώρησή του το 1996⁵ προστέθηκε το άρθρο 30 που αφορά στο δικαίωμα προστασίας κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Βενιέρης 2002). Δυστυχώς η Συνθήκη αυτή δεν προστατεύεται από κάποιο σώμα και η εφαρμογή του επαφίεται στα ίδια τα Κράτη-Μέλη, καθώς υπάρχουν δικλείδες και εξαιρέσεις εφαρμογής της Συνθήκης για λόγους δημόσιας ασφάλειας, πολέμου κλπ. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Ελλάδα που στα πλαίσια των προσπαθειών εφαρμογής των όρων συμφωνιών με τους πιστωτές της, έχει αποσυρθεί de facto από τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει με την κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (Κουζής, 2016).

⁵ Για μία αναλυτική παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και της αναθεώρησής του βλ. σχετικά Δ. Βενιέρης, Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης: Η Κοινωνική Πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002

3.2 Πολιτικές και Προγράμματα Αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα

Στα κράτη της Μεσογειακής Ευρώπης κύριο χαρακτηριστικό για το κράτος πρόνοιας είναι η δημιουργία του κοινωνικού δικτύου ασφαλείας, που αναλαμβάνει την καταπολέμηση της φτώχειας, αλλά που βάσει στοιχείων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2002), το σύνολο των κοινωνικών παροχών -εκτός από τις συντάξεις- κατορθώνουν να μειώσουν την φτώχεια κατά το καθόλου εντυπωσιακό ποσοστό του ένα τοις εκατό (1%) εξαιτίας κυρίως της επιφανειακής και βραχυπρόθεσμης αντιμετώπισης της φτώχειας.

Ένα ακόμα ζήτημα που αφορά την αναποτελεσματικότητα ανάλογων πολιτικών είναι η χαμηλή διάχυσή τους στους σκοπούμενους ωφελούμενους. Μέχρι το 2003 περίπου το 1/3 όσων ανήκουν στο φτωχότερο πεμπτημόριο του πληθυσμού ήταν δικαιούχος οποιασδήποτε κοινωνικής παροχής (προνοιακών επιδομάτων), λόγω περιορισμών που επέβαλλε το ίδιο το σύστημα⁶ (Πετμεζίδου, Παπαθεοδώρου, 2004).

Πέρα από τις ανεπάρκειες που αντιμετωπίζει σε επίπεδο οργάνωσης και διαχείρισης η Δημόσια Διοίκηση, είναι κοινή πεποίθηση ότι το μικρό μέγεθος της κοινωνικής πρόνοιας σε εθνικό επίπεδο σχετίζεται άμεσα με τον ρόλο της οικογένειας, που έχει λειτουργήσει η ίδια ως ένα μη τυπικό δίκτυ ασφαλείας.

Αν και οι εθνικές κοινωνικές δαπάνες δεν είναι πολύ μικρότερες του Ευρωπαϊκού μέσου, αποτυγχάνουν να μειώσουν την φτώχεια στην Ελλάδα, εξαιτίας της ταύτισης της κοινωνικής ασφάλισης και της κοινωνικής προστασίας. Η μεν κοινωνική ασφάλιση καλύπτει τους εργαζόμενους, ενώ ο ρόλος της κοινωνικής προστασίας είναι η κάλυψη όλων των υπολοίπων πληθυσμιακών ομάδων οι οποίες δεν καλύπτονται από την κοινωνική ασφάλιση (μετανάστες, μακροχρόνια άνεργους, κλπ), που αναδεικνύει την αδιάφορη στάση του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα στην φτώχεια που αποτελεί έναν μη ασφαλισμένο κοινωνικό κίνδυνο.

Τα ανταποδοτικά και προνοιακά επιδόματα δεν αποτελούν μία δομή καταπολέμησης της φτώχειας με συνεκτική ισχύ που θα μπορούσε να οδηγήσει σε

⁶ Παράδειγμα αποτελούν οι μακροχρόνια άνεργοι, οι νέοι στην αγορά εργασίας χωρίς θεμελιωμένα δικαιώματα προνοιακών επιδομάτων λόγω της βραχείας τους εργασιακής πορείας, ακόμα και οι εργαζόμενοι με ελαστικές σχέσεις εργασίας (εκ περιτροπής, μερικώς απασχολούμενοι κλπ) οι οποίοι δεν έχουν ακόμα θεμελιώσει ασφαλιστικά δικαιώματα ασθένειας, ανεργίας κλπ), ή μη καταγεγραμμένοι μετανάστες.

κοινωνικές συνέργειες, αλλά παραμένουν κατακερματισμένα σε διαφορετικές υπηρεσίες με διαφορετικές στοχεύσεις, προκαλώντας σειρά από γραφειοκρατικά αλλά και πρακτικά προβλήματα.

Παραδείγματα τέτοιων αναποτελεσματικών δράσεων αποτελούν τόσο οι συντάξεις, όσο και τα επιδόματα ανεργίας, πολυτεκνίας αλλά και τα επιδόματα αναπηρίας. Αναφορικά με τις συντάξεις, και παρά το γεγονός ότι το 13% του ΑΕΠ κατευθυνόταν προς το σκοπό αυτό το 2008, το 1/3 των δικαιούχων χαρακτηριζόταν ως ομάδα με ενδείξεις εκτεταμένης φτώχειας, εξαιτίας των διαφορετικών τρόπων υπολογισμού συντάξεων (χαμηλές μη ανταποδοτικές συντάξεις ΟΓΑ, έλλειψη ελάχιστης εγγυημένης σύνταξης το οποίο ευαγγελίζεται για το 2018, στρεβλώσεις του ΕΚΑΣ). Το επίδομα ανεργίας αν και ανταποδοτικό στη φύση του είναι περιορισμένης διάρκειας, χωρίς άλλα κριτήρια πέραν από τη συμπλήρωση ικανών ημερών εργασίας για την λήψη του, που όμως καταλήγει να το δικαιούνται λιγότεροι από τους μισούς εγγεγραμμένους ανέργους. Οι οικογενειακές μεταβιβάσεις αφορούν τρίτεκνους ή πολύτεκνους χωρίς πρόνοια για μικρότερες οικογένειες, ενώ και το ύψος των επιδοματικών παροχών σε ΑΜΕΑ, εξαρτάται από το είδος αλλά και ποσοστό αναπηρίας, καταδεικνύοντας ότι στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας κυριαρχεί μία επιλεκτική στόχευση και δεν απευθύνεται στο γενικό πληθυσμό που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο φτώχειας.

Το σύνολο των Προγραμμάτων Επιδοματικής Ενίσχυσης διαφοροποιούνται στις ομάδες που στοχεύουν προς:

- απροστάτευτα παιδιά
- μητρότητα μη κοινωνικά ασφαλισμένων ή αυτοσυντηρούμενων γυναικών
- άτομα με αναπηρία (ανάλογα με είδος αναπηρίας)
- συντάξεις ανασφάλιστων υπερηλίκων που δεν διαθέτουν ίδια μέσα βιοπορισμού
- ενίσχυση παλιννοστούντων ομογενών
- ενίσχυση κατηγοριών ανέργων που έχουν απολέσει το δικαίωμα της επιδότησης

ανεργίας,

που όμως στην ολότητά τους παρουσιάζουν μειονεκτήματα καθώς σε κάθε ένα από τα παραπάνω προγράμματα προβλέπονται διαφορετικές προϋποθέσεις ένταξης και χορήγησης παροχών, ενώ συνυπάρχουν αρκετές και διαφορετικές μέθοδοι υπολογισμού τους.

Το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλειας παρουσιάζει μεγάλα κενά σε σχέση με το Κοινωνικό Δίκαιο αναφορικά με την καθολικότητα της εφαρμογής⁷, την επικουρική λειτουργία⁸, τη νομική κατοχύρωση⁹, την εξασφάλιση του μέσου επιπέδου διαβίωσης και όχι εξασφάλισης επιβίωσης, εξασφάλισης πρόσβασης των δικαιούχων σε υγειονομική περίθαλψη χωρίς ανάληψη κόστους από τους ίδιους, ενίσχυσης δυνατοτήτων ένταξης του δικαιούχου στον οικονομικοκοινωνικό ιστό.

Οι λόγοι υστέρησης του ελληνικού προνοιακού συστήματος μπορούν να συνοψιστούν σε μία φιλελεύθερη οπτική οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης όπου θεωρείται ότι η οικονομική ανάπτυξη θα δημιουργήσει καλύτερους όρους διαβίωσης για όλους, ενώ οι φτωχοί φέρουν ατομική ευθύνη για τη θέση τους¹⁰. Άλλοι λόγοι που θα μπορούσαν να έχουν συντελέσει στην υστέρηση αυτή είναι η αδυναμία καταγραφής του συνόλου των εισοδημάτων των νοικοκυριών εξαιτίας οικονομικών δραστηριοτήτων που άπτονται στην παραοικονομία ή φοροδιαφυγής, αλλά και υποστήριξη του κύριου άτυπου δικτύου προστασίας που είναι η οικογένεια.

Μία διαφορετική πολιτική, εξαιτίας ακριβώς της παρατεταμένης βαθιάς οικονομικής ύφεσης στην Ελλάδα που έχει φτωχοποιήσει μεγάλο μέρος του πληθυσμού, θα μπορούσε να στηριχθεί σε αρκετά διαφορετικές αρχές και θα μπορούσε ίσως να αντιμετωπίσει τα κενά των πολιτικών των περασμένων δεκαετιών. Μία τέτοια πολιτική θα έπρεπε να βασίζεται στην εξασφάλιση ενός γενικού ελάχιστου εισοδήματος που θα χορηγείται σε κάθε πολίτη του οποίου το εισόδημά δεν του εξασφαλίζει μία αξιοπρεπή διαβίωση (που θα περιλαμβάνει και μακροχρόνια ανέργους), στην κατάργηση των προνοιακών επιδομάτων εισοδηματικής ενίσχυσης που χορηγούνται σε κατηγορίες ωφελούμενων.

Πολιτικές ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος έχουν ως στόχο την καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας, μέσω της παροχής των πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών. Ένα τέτοιο δίκτυο ασφάλειας θεωρείται ότι συμβάλει στην καθολική κάλυψη των βασικών αναγκών χωρίς προϋποθέσεις, την αποφυγή μίας επιδοματικής εξάρτησης που θα μπορούσε δυνητικά να ανακυκλώνει έναν βιωμένο κοινωνικό αποκλεισμό (Μπαλούρδος, Πετράκη, 2012)

⁷ Δηλαδή την ένταξη κάθε ατόμου που βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης

⁸ Δηλαδή την χορήγηση των παροχών που εξαρτώνται από αδυναμία κάλυψης από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης

⁹ Δηλαδή οι δικαιούχοι δεν θα εξαρτώνται από την διάθεση και ευχέρεια κρατικών υπαλλήλων για την ένταξή τους σε ένα πρόγραμμα

¹⁰ Θέση που βρίσκει τις ρίζες της από την εποχή των σιδηρών νόμων στην Αγγλία και που είναι καθόλα σύμφωνοι με την προτεσταντική ηθική του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής

3.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Τις τελευταίες δεκαετίες ο δημόσιος διάλογος για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού έχουν λάβει υπερεθνικές διαστάσεις και έχει καταστεί σαφές ότι εθνικές πολιτικές και στρατηγικές μπορεί να έχουν μόνο περιορισμένα αποτελέσματα. Σε αυτό το πλαίσιο έχουν ενεργοποιηθεί Διεθνείς Οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ, η ΔΟΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα, οικονομικές και πολιτικές Ενώσεις όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και μεγάλες ΜΚΟ με διεθνή παρουσία (ONE Campaign, Shot@Life, The Borgen Project κλπ κλπ) με προτάσεις και δράσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Αρκετά συχνά διαφέρει η ιδεολογική και πολιτική τους αφετηρία, που μεταφράζεται σε διαφορετικά μοντέλα και πολιτικές ανάπτυξης. Ορισμένοι οργανισμοί αιτούνται πολιτικών αναδιανομής του πλούτου, ενώ άλλοι την ταχεία και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, από την οποία θα ωφελούνταν όλα τα κοινωνικά στρώματα.

Ο ΟΗΕ την δεκαετία του 1990 έθεσε ορισμένους φιλόδοξους, αλλά και υπεραισιόδοξους στόχους καταπολέμησης της φτώχειας, που η ολοκληρωτική επίτευξή τους σταμάτησε λόγω αδυναμίας συνεργασίας σε υπερεθνικό πλαίσιο. Η Παγκόσμια Τράπεζα και η ΔΟΕ προτείνουν προγράμματα ένταξης μέσα από επενδύσεις σε εκπαιδευτικές, υγειονομικές και οικιστικές υποδομές με ενεργότερο ρόλο των ευπαθών ομάδων και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Στην Ε.Ε. η αναθεωρημένη συνθήκη εργατικού δικαίου, που εισάγει το κοινωνικό δικαίωμα προστασίας από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, παραμένει περισσότερο δεσμίδα αγαθών προθέσεων. Η Συνθήκη ερμηνεύεται και τηρείται στον βαθμό που επιθυμούν οι εθνικές κυβερνήσεις, καθώς η εφαρμογή του δεν προστατεύεται από κάποιο Ευρωπαϊκό Σώμα.

Στην Ελλάδα παρατηρούνται αρκετές αστοχίες και αποτυχίες της εθνικής πολιτικής αντιμετώπισης της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού, καθώς εγείρονται ζητήματα αποτελεσματικότητας και ουσιαστικής διάχυσης των κοινωνικών παροχών. Αν και μέχρι πρόσφατα οι εθνικές κοινωνικές δαπάνες ήταν συγκρίσιμες της μέσης δαπάνης στην Ε.Ε., είχε πολύ μικρότερα αποτελέσματα στην καταπολέμηση της φτώχειας. Ο κατακερματισμός προνοιακών και ανταποδοτικών επιδομάτων, η ταύτιση της κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας, η επιλεκτική στόχευση προγραμμάτων αντιμετώπισης της φτώχειας έχουν οδηγήσει στην

αναποτελεσματικότητα και την αποτυχία των εθνικών δράσεων. Η προσήλωση σε νεοφιλελεύθερες πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς τις απαραίτητες αναδιανεμητικές πολιτικές, απλά αναπαράγει και οξύνει τα ίδια τα προβλήματα που καλούνται οι αρμόδιοι να λύσουν, όπως μαρτυρούν και οι εκθέσεις διεθνών οργανισμών (OECD, 2016)

Κεφάλαιο 4^ο Καταπολέμηση της φτώχειας και του Αποκλεισμού στην Πάτρα

4.1 Η Δημογραφική Συγκρότηση της πόλης και Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες

Η Πάτρα αποτελεί ένα προνομιακό πεδίο έρευνας της αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς στους κατοίκους της συγκεντρώνει κοινωνικά στρώματα με αρκετά από τα χαρακτηριστικά των ομάδων που εντάσσονται στις κοινωνικά αποκλεισμένες. Ο λόγος είναι ακριβώς ο τρόπος κοινωνικής και δημογραφικής συγκρότησης της πόλης και η προέλευση των κατοίκων της, με τρόπο που δείχνει να αναπαράγει τις δομές της τα τελευταία 150 χρόνια.

Από μία πόλη των 10.000 κατοίκων προεπαναστατικά, θα μετατραπεί σε λίγα χρόνια σε κύριο εξαγωγικό λιμάνι της χώρας, εξαιτίας της σταφιδικής ανάπτυξης μετά τη δεκαετία του 1850, ενώ θα συγκεντρώσει δραστηριότητες που προσήλκυσαν τα πληθυσμιακά πλεονάσματα της αγροτικής της Περιφέρειας μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Η μεταπολεμική της ανάδειξη σε βιομηχανικό περιφερειακό κέντρο θα διογκώσει περαιτέρω το μέγεθος και τον πληθυσμό της, όπου η εσωτερική μετανάστευση θα συνεχίσει να αποτελεί τον κύριο παράγοντα ανανέωσης και αύξησης του πληθυσμού της. Η πόλη αντιμετωπίζει μεγάλα επίπεδα ανεργίας, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 που σήμανε την αποβιομηχανοποίηση της περιοχής και που έφτασε σε νέα υψηλά κατά την λόγω της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Η ανάδειξή της σε διοικητικό, υγειονομικό και οικονομικό κέντρο της Περιφέρειας, καθώς και η λειτουργία τριών Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν βοηθήσει στο να αμβλυνθούν οι επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία.

Σήμερα η πόλη έχει απολέσει σε μεγάλο βαθμό τη δύναμη έλξης που ασκούσε στην αγροτική της περιφέρεια και την ενδοχώρα της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας και βασίζει την δημογραφική της αναπαραγωγή κυρίως στον πληθυσμό της. Ανάμεσα στον πληθυσμό της παρατηρείται μία ευρεία κοινωνική διαστρωμάτωση, η οποία περιλαμβάνει και πλατειά στρώματα που εμφανώς βιώνουν έντονα τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Για παραπάνω από 150 χρόνια, η Πάτρα συγκεντρώνει μεγάλες ομάδες Ρομά, που είτε έχουν εγκατασταθεί μόνιμα στην πόλη, είτε διαμένουν προσωρινά στα πλαίσια του νομαδικού τρόπου ζωής τους, οι οποίοι παραμένουν αποκλεισμένοι σε μεγάλο βαθμό από δομές εκπαίδευσης και υγείας. Υπάρχουν άμεσες και έμμεσες μορφές διακρίσεων

που υφίστανται με μεγάλη επίδραση στην κατάσταση της υγείας τους που αποδίδονται σε κοινωνικοοικονομικούς λόγους (Open Society Institute, 2008; WHO, 2010)

Η Πάτρα ως κύριο λιμάνι σύνδεσης με τη Δύση συγκεντρώνει έναν μεγάλο αριθμό, καταγεγραμμένων και μη, προσφύγων και οικονομικών μεταναστών που ελπίζουν ότι το παραδοσιακό «παράθυρο προς τη Δύση» να είναι και η διέξοδός τους προς τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. Οι πολύπλοκες διαδικασίες ενσωμάτωσής τους δημιουργούν προκλήσεις σε κοινωνικούς οργανισμούς και δομές υγείας, καθώς βρίσκονται αντιμέτωποι με σοβαρούς γλωσσικούς, νομικούς, κοινωνικοοικονομικούς και πολιτισμικούς φραγμούς πρόσβασης (IOM 2013).

Στους παραπάνω πληθυσμούς θα πρέπει να προστεθούν και αρκετοί από τα γηγενή λαϊκά στρώματα ζούσαν σε καθεστώς αποκλεισμού ή περιθωριοποιήθηκαν σταδιακά κατά την τελευταία δεκαετία που χαρακτηρίζεται από έντονες οικονομικές και κοινωνικές ανακατατάξεις. Η μακρά οικονομική κρίση των τελευταίων ετών, αύξησε το ποσοστό αυτών που δεν έχουν πρόσβαση στα μέσα κάλυψης στοιχειωδών αναγκών, ενώ παράλληλα διατάραξε τις σχέσεις αλληλεγγύης του κοινωνικού ιστού.

Η παρούσα όμως κατάσταση στην πόλη δεν αποτελεί κάτι εντελώς καινούργιο, καθώς βίωσε μία αντίστοιχη κατάσταση στα μέσα του 20^{ου} αιώνα, όταν μετά από μία βαρύτερη οικονομική κρίση στις αρχές του αιώνα, που οφείλετο στην κατάρρευση της τιμής της σταφίδας στο εξωτερικό, και από την οποία δεν ανέκαμψε ποτέ η οικονομία της πόλης, έπρεπε να διαμορφώσει τις Δομές ώστε να διαχειριστεί έναν αυξανόμενο πληθυσμό αποτελούμενο από φτωχοποιημένους αγρότες της περιφέρειας, επιστρέφοντες στρατιώτες του μετώπου καθώς και Μικρασιάτες πρόσφυγες, που αν και ήταν λίγοι σε σχέση με αυτούς που δέχτηκαν άλλες περιοχές, έφταναν το 11% του αστικού πληθυσμού.

4.2 Η διαχείριση της φτώχειας στην Πάτρα στα μέσα του 20^{ου} Αιώνα

Στην αυγή του 20^{ου} αιώνα η Πάτρα αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα υποδομών, που όμως ήταν κοινά για τις περισσότερες πόλεις εκείνης της περιόδου. Είχε όμως ήδη κατορθώσει να ανασχεδιαστεί από θέατρο ελών σε μία μοντέρνα ρυμοτομημένη πόλη, που η παράλληλη λειτουργία υδραγωγείου, σφαγείων και νοσοκομείων είχαν σαν άμεσο αποτέλεσμα την μείωση της αστικής θνησιμότητας. Ο πλήρης εξωραϊσμός της πόλης καθυστέρησε μετά τη δημοσιονομική καχεξία που ακολούθησε τη σταφιδική

κρίση και η διαχείριση των Ιδρυμάτων κοινωνικής ωφέλειας (Πτωχοκομείο, Εκθετοτροφείο κ.α.) γίνεται μέσω φιλανθρωπικών δράσεων και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Το διογκούμενο προσφυγικό ζήτημα με τις πολλαπλές κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις ώθησε τις εξελίξεις για την αναβάθμιση των δομών υγείας και υγιεινής στην πόλη (ύδρευση, αποχέτευση, νοσοκομειακή και ιατρική περίθαλψη) (Κυριόπουλος, 2008). Διάφορες επιδημίες της εποχής είχαν αναδείξει τα σοβαρά υγειονομικά προβλήματα που απασχολούσαν και αντιμετώπιζαν οι πληθυσμοί των λαϊκών, προσφυγικών και νομαδικών πληθυσμών. Η αναζήτηση φθηνής στέγασης οδήγησε στην αυθαίρετη δόμηση των φτωχών στρωμάτων σε απομακρυσμένες περιοχές, πρόσβαση σε υγειονομική υποδομή (ύδρευση, αποχέτευση) ήταν η κύρια αιτία της καθυστέρησης της ενσωμάτωσης των πληθυσμών αυτών, αλλά και της συνηθέστερης διάδοσης μολυσματικών ασθενειών ανάμεσά τους. Οι δημοτικοί φορείς έδειξαν ανοχή στο φαινόμενο αυτό, καθώς διαχρονικά η νομιμοποίηση αυθαιρεσιών στη δόμηση υπήρξε διαχρονικά μέσο ενσωμάτωσης των λαϊκών στρωμάτων και πρόσδεσης αυτών σε έναν κρατικό πατερναλισμό (Χαστάογλου, 2007). Ανάλογα προβλήματα αντιμετώπιζαν βέβαια και οι αστικές λαϊκές συνοικίες που κατοικούσαν σε περιοχές βιοτεχνικής δραστηριότητας που υποβάθμιζε τους όρους διαβίωσής τους (εγγύτητα σε βυρσοδεψεία, βιοτεχνία, στάβλους) (Ηλιόπουλος, 2010). Εκτός από τη μεγαλύτερη νοσηρότητα σε μολυσματικές ασθένειες, οι πληθυσμοί των συνοικιών αυτών παρουσίαζαν μεγαλύτερη γενική –αλλά και βρεφική- θνησιμότητα, αποτέλεσμα των κακών συνθηκών διαβίωσης και έλλειψης πρόσβασης σε ιατρική παρακολούθηση και φαρμακευτική αγωγή (Ηλιόπουλος 2011).

Τις προσπάθειες καταπολέμησης του μεγέθους που έχει λάβει η ακραία φτώχεια στην πόλη μεσοπολεμικά, δείχνει η λειτουργία τεσσάρων σημείων συσσιτίων απόρων στην πόλη, ενώ προβλέπεται επίσης η παροχή συσσιτίου σε μαθητές (που αιτιολογήθηκε από τη γενική κακή εικόνα υγείας που παρουσίαζε μεγάλη μερίδα μαθητών), αλλά και ο εκτοπισμός των περισσότερο εξαθλιωμένων πληθυσμών που δεν έχουν δεσμούς με την πόλη. Τον κίνδυνο εκτοπισμού όμως αντιμετώπισαν και άνεργοι στο όνομα της προστασίας της τάξης, πολιτική που υιοθετήθηκε πρώτα στην φασιστική Ιταλία, αλλά γρήγορα βρήκε μιμητές σε πολλές Ευρωπαϊκές πόλεις (Ηλιόπουλος 2011; Mazower 2001; Σμυρνέλη 2008). Ανάλογες εικόνες και πολιτικές αντιμετώπισης της οικονομικής εξαθλίωσης των λαϊκών στρωμάτων βλέπουμε τόσο σε Αγγλία όσο και

Γαλλία, όπου λίγοι λιγότεροι από τους μισούς μαθητές είχαν έντονα σημάδια υποσιτισμού (Pedersen 1995).

Τις ελλειπείς κοινωνικές δομές του Δήμου και του Κράτους, συμπληρώνουν εκείνη την εποχή φιλανθρωπικές ενώσεις που επιχειρούν να λειαινούν την ανισότητα, με τα περισσότερα ενεργά μέλη να αποτελούν οι εύποροι αστοί Πατρινοί που αναλαμβάνουν και το κόστος των συσσιτίων ή βοηθημάτων προς τα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα και τους φτωχούς. Αυτές τις προσπάθειες στήριξης των Φιλανθρωπικών δομών, τις συμπληρώνουν με κληροδοτήματα, καθώς η ενίσχυση κοινών σκοπών βοηθούν στη συγκρότηση και ενίσχυση των τοπικών κοινωνικών ιεραρχιών αλλά και ενθαρρύνουν τα αισθήματα αλληλεγγύης των μελών της κοινότητας (Κεχριώτης, 2006)

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα στην Πάτρα, η ακραία φτώχεια δείχνει να επηρεάζει το 8% του πληθυσμού της πόλης που αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από γυναίκες, παιδιά, πρόσφυγες και εσωτερικούς οικονομικούς μετανάστες. Η ακραία φτώχεια την εποχή αυτή είναι συνώνυμη με τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς τα θύματά της συναντούν πολλαπλά εμπόδια στην ένταξή τους (στέγαση, δυσκολίες επικοινωνίας για τους πρόσφυγες, αποδοχής για πρόσφυγες και Ρομά κλπ), εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά νοσηρότητας και θνησιμότητας εξαιτίας υποσιτισμού και ελλιπούς πρόσβασης σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Οι Δομές καταπολέμησης της φτώχειας αποτελούν ένα μείγμα Ιδιωτικής, Δημοτικής και Εκκλησιαστικής πρωτοβουλίας, με την τελευταία να υποχωρεί με την ανάπτυξη της αστικής συνείδησης και του Κράτους Προνοίας και συνίσταται στην ίδρυση και λειτουργία Φιλανθρωπικών Καταστημάτων, παροχή συσσιτίων και βοηθημάτων προς τους ενδεείς, αλλά και διαχωρισμό των φτωχών σε αυτούς που δικαιούνται βοήθειας (αυτόχθονες που προσπαθούν ενταχθούν κοινωνικά και οικονομικά) και αυτούς που θα πρέπει να εκδιωχθούν από την πόλη (Ρομά, περιπλανώμενοι, φτωχοί που προέρχονται από την ευρύτερη περιφέρεια).

4.3 Σύγχρονες Δομές και Δράσεις Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Πάτρα

Σήμερα η πόλη αντιμετωπίζει εξίσου πολλές και μεγάλες προκλήσεις στην προσπάθεια κοινωνικής ενσωμάτωσης και ένταξης του πληθυσμού της, καθώς και στις προσπάθειες ανάσχεσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Παρά την

ημερολογιακή αλλαγή του αιώνα στο ημερολόγιό μας, τα αίτια της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού παραμένουν κοινά, όπως κοινά είναι και τα αίτια που τα αναπαράγουν. Τα προβλήματα που αναπαράγουν φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, αν και κοινά σε αστικά κέντρα της Ευρώπης, μεγεθύνονται στις ελληνικές πόλεις εξαιτίας της μακράς οικονομικής ύφεσης

Η μεγάλη διαφοροποίηση που έχει συντελεστεί στη διαχείριση των ζητημάτων αυτών από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου στις Δυτικές Χώρες, είναι η ανάληψη της κύριας ευθύνης από Κρατικές Δομές που συνεπικουρείται στο έργο της από Περιφέρειες, Δήμους και Εκκλησιαστικά Ιδρύματα, ενώ τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται γρήγορα οι Μ.Κ.Ο. με στοχευμένη δράση που εμφανίζονται περισσότερο ευέλικτες λόγω της ανεξαρτησίας τους από Κρατικούς Οργανισμούς και της προστατευμένης δράσης τους από Διεθνείς Οργανισμούς.

4.3.1 Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας Νομού Αχαΐας

Το Τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας εισηγείται και μεριμνά για την εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών και συμμετέχει σε δράσεις που αποσκοπούν στην υποστήριξη και κοινωνική προστασία της βρεφικής και παιδικής ηλικίας και της τρίτης ηλικίας (Διαύγεια, 2016). Το Τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας αναλαμβάνει πολυεπίπεδη δράση μέσω προγραμμάτων με στόχο την προστασία ευάλωτων ομάδων στην πόλη και την ευρύτερη περιφέρεια. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν (www.achaiia.gr):

-Έκδοση βιβλιαρίων υγείας σε ανασφάλιστους ή πολίτες με χαμηλό εισόδημα

-Μέριμνα καταβολής επιδομάτων σε ΑΜΕΑ, ανασφάλιστους ακρωτηριασμένους, ανίκανους για εργασία, ανήλικους χωρίς προστασία, πάσχοντες αιμολυτικής αναιμίας, βαριά ανάπηρους και λοιπά άτομα δικαιούμενα κοινωνικής προστασίας¹¹.

-Προχωρά στην υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής σε συνεργασία με τα Νομικά πρόσωπα του Δήμου (προγράμματα στήριξης αστέγων και οικονομικά αδυνάτων, οικονομικής ενίσχυση αυτοστεγαζομένων, ρύθμιση θεμάτων κοινωνικής κατοικίας, επιβολή κυρώσεων παραβάσεων της οικείας νομοθεσίας, έκδοση πιστοποιητικών οικονομικής αδυναμίας)

¹¹ Σύμφωνα με τις διατάξεις σχετικής νομοθεσίας και οικείων κανονιστικών ρυθμίσεων

-Εισηγείται την δωρεάν παραχώρηση της χρήσης οικημάτων ένεκα απορίας ή για άλλους σοβαρούς λόγους και αναλαμβάνει στη διοικητική πράξη αναγνώρισης δικαιούχων της στεγαστικής συνδρομής

-Προβαίνει στην έκδοση αποφάσεων για παροχή κοινωνική προστασία.

-Εισηγείται για χορηγήσεις αδειών λαχειοφόρων αγορών, εράνων αλλά και φιλανθρωπικές αγορές.

-Αναλαμβάνει θέματα ασφαλισμένων δημοτών στον ΟΓΑ εκδίδοντας βιβλιάρια ή/και βεβαιώσεις σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

-Χορηγεί άδειες αναφορικά με την ίδρυση και λειτουργία επιχειρήσεων περίθαλψης ηλικιωμένων ή ανίατα αναπήρων ατόμων.

-Χορηγεί άδειες δημοτικών/ιδιωτικών παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών.

-Ασκεί εποπτεία σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και έχει την ευθύνη λειτουργίας των παιδικών εξοχών.

-Σχεδιάζει εισηγείται και συνεπικουρεί στην εφαρμογή προγραμμάτων και δράσεων για την ένταξη παλιννοστούτων, μεταναστών, αθίγγανων και προσφύγων στην κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική ζωή των τοπικών κοινωνιών.

-Στους σκοπούς της είναι ακόμα η διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών αναφορικά με τις κοινωνικές πολιτικές για την προστασία της οικογένειας, παιδιών, εφήβων, ηλικιωμένους, αναπήρους και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

-Προάγει την προστασία της ψυχικής υγείας με την εισήγηση και μέριμνα εφαρμογής κοινωνικών πολιτικών και δράσεων μέσω ίδρυσης και λειτουργίας μονάδων προαγωγής της ψυχικής υγείας.

-Σχεδιάζει και λαμβάνει μέριμνα για την πρόληψη της παραβατικότητας με τη δημιουργία Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης Παραβατικότητας.

-Εκπονεί και αναπροσαρμόζει το «Τοπικό Σύμφωνο Κοινωνικής Πολιτικής» για τον καλύτερο συντονισμό και παρακολούθηση της άσκησης της Κοινωνικής Πολιτικής σε τοπικό επίπεδο.

-Οργανώνει τη δράση των διαφόρων τοπικών φορέων κοινωνικής φροντίδας και προστασίας (Δημοτικές κοινωνικές υπηρεσίες, Μ.Κ.Ο, Κρατικές υπηρεσίες και δομές κοινωνικής προστασίας, Περιφερειακές υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας).

-Εποπτεύει τα φιλανθρωπικά σωματεία και ιδρύματα

Οι παροχές κοινωνικής προστασίας της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πρόνοιας αναλυτικά είναι οι παρακάτω:

- Βιβλιάριο ανασφαλιστού, το οποίο έχει αντικατασταθεί από μία βεβαίωση δωρεάν ιατρικής περίθαλψης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, από τον Ιανουάριο του 2017.
- Επίδομα στεγαστικής συνδρομής, το οποίο αφορά μεμονωμένα άτομα και ζευγάρια Τρίτης Ηλικίας, των οποίων το μηνιαίο εισόδημα προέρχεται είτε από επίδομα αναπηρίας, είτε από την σύνταξη ανασφάλιστου υπερήλικα του Ο.Γ.Α. και δεν διαθέτουν ακίνητη περιουσία, κατάλληλη να κατοικηθεί.
- Επίδομα οικονομικής ενίσχυσης απροστάτευτων τέκνων, το οποίο αφορά μονογονεϊκές οικογένειες, με πολύ χαμηλό καθαρό και τεκμαρτό εισόδημα, και τέκνα κάτω των 16 ετών.
- Επίδομα τυφλότητας, νοητικής υστέρησης, βαριάς αναπηρίας, τετραπληγίας και παραπληγίας, εγκεφαλικής παράλυσης, κωφών, και Χανσενικών που παρέχεται εφόσον τα ενδιαφερόμενα άτομα διαθέτουν ενεργή γνωστοποίηση αποτελέσματος αναπηρίας από το ΚΕΠΑ.
- Η Ομάδα Προστασίας Ανηλίκων στο Δήμο Πατρέων συγκροτείται από κοινωνικούς λειτουργούς και είναι αρμόδια για θέματα κοινωνικής στήριξης και προστασίας παιδιών και εφήβων που κατοικούν στην Πάτρα. Στο πλαίσιο των δράσεων τους περιλαμβάνεται η πραγματοποίηση κοινωνικών ερευνών για συνθήκες που ενέχουν κινδύνους για τους ανηλίκους (κακοποίηση, παραμέληση, εμπορία, εκμετάλλευση, κ.ά.) και για την εκτίμηση των αναγκών κατάλληλων μέτρων κοινωνικής στήριξης, φροντίδας και προστασίας των ανηλίκων. Η Ομάδα Προστασίας Ανηλίκων (Ο.Π.Α.) για την υλοποίηση του έργου της συνεργάζεται άμεσα με τις αρμόδιες Εισαγγελικές Αρχές, την Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας και το Δίκτυο των Μονάδων Παιδικής Προστασίας σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο .

4.3.2. Κοινωνικός Οργανισμός Δήμου Πατρέων

Ο Κοινωνικός Οργανισμός του Δήμου Πατρέων συστήθηκε το 2011 μετά από συγχώνευση του Δημοτικού Οργανισμού Υγείας και Πρόνοιας (ΔΟΥΠ), των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών Δήμου Πατρέων-Ρίου-Δεμένικων και Κέντρα Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ).

Ο ΚΟΔΗΠ (<http://www.kodip.gr>) διαθέτει το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό στις υπηρεσίες των πολιτών και ειδικότερα των ευπαθών ομάδων με ποικίλλες δομές και ενέργειες όπως: Βοήθεια στο Σπίτι, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία, Γραφείο Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, Γραφείο Ψυχο-κοινωνικής Στήριξης, Συμβουλευτικό Κέντρο Ατόμου & Οικογένειας, Τράπεζα Τροφίμων. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί της Υπηρεσίας εξυπηρετούν καθημερινά πολίτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού και αντιμετώπισης καθημερινών αναγκών διαβίωσης (στέγασης, διατροφής εκπαίδευσης, απαλλαγή ή μείωση δημοτικών τελών, κλπ).

Οι ειδικές δράσεις που αναλαμβάνει ΚΟΔΗΠ είναι οι παρακάτω:

4.3.2.1. Πρόγραμμα Δωρεάν Φροντιστήρια Ξένων Γλωσσών
Σκοπός του προγράμματος είναι να βοηθηθούν όσα παιδιά ανήκουν σε οικογένειες της πόλης που αντιμετωπίζουν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, αλλά έχουν θέληση για μόρφωση και πρόοδο. Το πρόγραμμα στηρίζεται στην συμβολή ευαισθητοποιημένων συμπολιτών - Ιδιοκτητών Φροντιστηρίων Ξένων Γλωσσών, οι οποίοι αφιλοκερδώς δέχονται τα παιδιά οικονομικά αδυνάτων οικογενειών να παρακολουθούν δωρεάν τα μαθήματα που γίνονται στα Φροντιστήριά τους. Η επιλογή των παιδιών γίνεται με βάση οικονομικών και κοινωνικών κριτηρίων. Ο Κοινωνικός Οργανισμός φροντίζει για την προμήθεια των βιβλίων ξένων γλωσσών, σε όσα παιδιά εξυπηρετούνται από το πρόγραμμα. Οι αιτήσεις για την συμμετοχή των παιδιών στο πρόγραμμα γίνεται τον Αύγουστο μετά από ανακοίνωση της υπηρεσίας και γίνονται αποδεκτός αριθμός παιδιών ανάλογα με την εθελοντική συμμετοχή καθηγητών.

4.3.2.2 Συμβουλευτικό κέντρο ατόμου και οικογένειας

Η νεοσύστατη αυτή δομή δημιουργήθηκε για να στηρίξει τους ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική, αλλά και επαγγελματική τους ζωή και απευθύνεται σε:

- Γονείς
- Ενήλικες
- Νέους

- Άτομα εξαρτημένα από ουσίες και αλκοόλ, αλλά και μέλη οικογενειών που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξάρτησης κάποιων εκ των μελών τους

Το Συμβουλευτικό Κέντρο του Ατόμου και της Οικογένειας, μέσω των δράσεών του παρέχει :

- Ατομική και ομαδική Συμβουλευτική για γονείς σε θέματα σχέσεων, επικοινωνίας και διαπαιδαγώγησης.
- Ατομική Συμβουλευτική - ψυχοθεραπεία σε ενήλικες με προβλήματα άγχους, φοβιών, κατάθλιψης, διαταραχών προσωπικότητας.
- Συμβουλευτική Νέων σε θέματα προσωπικής ανάπτυξης.
- Συμβουλευτική σε εξαρτημένα άτομα από αλκοόλ και σε μέλη των οικογενειών τους.
- Ενημέρωση - παρέμβαση για θέματα ψυχικής υγείας σε σχολεία, συλλόγους, φορείς, υπηρεσίες κ.λπ.

Στους σκοπούς του περιλαμβάνονται η ενδυνάμωση του ρόλου των γονέων, καθώς και η ανάπτυξη ουσιαστικών διαπροσωπικών σχέσεων στην οικογένεια. Στη Σχολή πραγματοποιούνται επίσης συνεδρίες με σκοπό την ενημέρωση των γονέων σε θέματα που θα διευκολύνουν τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, αλλά και τη διευκόλυνση κοινωνικοποίησης και κοινωνικής επανένταξης.

4.3.2.3.Κέντρα Δημιουργικής απασχόλησης παιδιών με αναπηρία (ΚΔΑΠ ΜΕΑ)

Τα Κέντρα Δημιουργική Απασχόλησης παιδιών με αναπηρία αποτελούν μία δομή πολύπλευρης στήριξης παιδιών και νέων με αναπηρία με στόχο την ανάπτυξη ατομικών κοινωνικών δεξιοτήτων. Σχεδιάζουν ποικίλλα προγράμματα που πλαισιώνονται από πολλαπλές δράσεις που περιλαμβάνουν:

- Εργαστήρια κεραμικής και χειροποίητων Κατασκευών: Τα μέλη κατασκευάζουν και πωλούν χειροποίητα αντικείμενα σε εορταστικά μπαζάρ και εκθέσεις με τα έσοδα να επιστρέφουν σε αυτά.
- Ατομικές και ομαδικές συνεδρίες εργοθεραπείας
- Ατομικές συνεδρίες λογοθεραπείας
- Δημιουργική απασχόληση με κατασκευές και παιχνίδια
- Θεατρική αγωγή και θεατρικό παιχνίδι.
- Μουσικοκινητική αγωγή
- Παραδοσιακοί χοροί

- Γυμναστική και αθλητικές δραστηριότητες
- Ειδική εκπαίδευση σε θέματα καθημερινής διαβίωσης (κυκλοφοριακή αγωγή, συναλλαγές, αυτοεξυπηρέτηση κλπ).
- Συμβουλευτική ατομική και ομαδική σε Άτομα με Αναπηρία και το οικογενειακό περιβάλλον
- Ενημέρωση - ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας σε θέματα αναπηρίας

Στο κάθε Κέντρο ΑμεΑ έχει δυναμικότητα 25 μέλη ανά βάρδια. Κάθε δομή εξυπηρετεί εβδομαδιαία κατ' ελάχιστο 70 παιδιά και νέους με αναπηρία σε πρωινή και απογευματινή βάρδια, ενώ η μεταφορά τους γίνεται με ειδικά διαμορφωμένα οχήματα του Κοινωνικού Οργανισμού.

4.3.2.4 Τράπεζα Τροφίμων- Κοινωνικό Παντοπωλείο

Ο Κοινωνικός Οργανισμός του Δήμου Πατρέων σε συνεργασία με την Ιερά Μητρόπολη Πατρών, ίδρυσε και λειτουργεί στην Πάτρα, «Τράπεζα Τροφίμων» το 1999. Η Τράπεζα Τροφίμων απευθύνεται σε άπορες οικογένειες και μοναχικά άτομα της πόλης, που αδυνατούν να καλύψουν βασικές και στοιχειώδεις ανάγκες τους, σε τρόφιμα και βασικά είδη πρώτης ανάγκης για την καθημερινή σίτισή τους. Η επιλογή των ωφελουμένων γίνεται κατόπιν πλήρους κοινωνικής έρευνας του γραφείου Δημοτικής Μέριμνας, σε συνεργασία με τις κατά τόπους Ενορίες της Ιεράς Μητροπόλεως Πατρών, από κοινωνικούς λειτουργούς και με βάση εισοδηματικά, κοινωνικά, οικογενειακά και άλλα κριτήρια. Τα τρόφιμα προέρχονται από από ιδίους πόρους του Δήμου, αλλά και από χορηγίες της Μητροπόλης, επιχειρηματιών και συμπολιτών. Οι Εθελοντές του Δήμου (Ομάδα Ε) σε συνεργασία με άλλες Εθελοντικές Οργανώσεις υλοποιούν δράσεις προκειμένου να ενισχύονται περισσότερες οικονομικά αδύναμες οικογένειες, ενώ τρόφιμα συλλέγονται και στα Super Market.

Η Τράπεζα Τροφίμων παράλληλα ενισχύεται από καμπάνιες κοινωνικών ομάδων και οργανώσεων, ιδιωτών, ΜΜΕ κ.α.και εξυπηρετεί 1.600 άπορες οικογένειες. Στις δράσεις της περιλαμβάνεται και η συλλογή και διανομή παιχνιδιών, σχολικών ειδών κ.α. για τα παιδιά των οικογενειών αυτών, καθώς και η λειτουργία Γραφείου Απαλλαγής Δημοτικών Τελών, όπου οι αποδεδειγμένα άποροι δημότες μπορούν να προσφεύγουν για την μερική ή ολική απαλλαγή τους από την καταβολή τελών.

4.3.2.5. Δημοτικά Ιατρεία

Τα Δημοτικά Ιατρεία που λειτουργούν στον Δήμο Πατρέων είναι το Κοινωνικό Ιατρεία, τα Δημοτικά Ιατρεία του ΚΟΔΗΠ και το Κοινωνικό Παιδιατρείο με παράλληλες και αλληλοσυμπληρούμενες δράσεις

Το Κοινωνικό Ιατρείο λειτουργεί τρεις φορές την εβδομάδα με την εθελοντική προσφορά του Ιατρικού Συλλόγου, της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών και της Ένωσης Ιατρών Νοσοκομείων Αχαΐας, αφού αξιοποιήθηκε εγκαταλειμμένο ακίνητο του Δήμου. Το Κοινωνικό Ιατρείο προσφέρει πρωτοβάθμια ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και φροντίδα σε όλους τους ανασφάλιστους και τους κοινωνικά αποκλεισμένους – Έλληνες και Μετανάστες, χωρίς οποιαδήποτε οικονομική επιβάρυνση. Κατά την πάγια θέση των φορέων του, το κοινωνικό ιατρείο υπηρετεί μία ανάγκη προσωπική, συλλογική, υγειονομική και κοινωνική, Αναδεικνύει την τραγικότητα του ελλείμματος στην υγεία των ανασφάλιστων και των αποκλεισμένων του εθνικού συστήματος και επιστρατεύει δυναμικές αλληλεγγύης και αυτοδιαχείρισης.

Τα Δημοτικά Ιατρεία του ΚΟΔΗΠ έχουν ως σκοπό την παροχή ποιοτικών ιατρικών υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, σε ομάδες πληθυσμού του Δήμου Πατρέων που δε δύνανται ή δυσκολεύονται να εξυπηρετηθούν από τις υπάρχουσες δομές του συστήματος υγείας. Ειδικότερα απευθύνονται στους ανασφάλιστους, άπορους, οικονομικά και κοινωνικά ευάλωτους συμπολίτες μας αλλά και σε ειδικές ομάδες πληθυσμού, όπως στα άτομα τρίτης ηλικίας. Στεγάζονται στα τρία ΚΑΠΗ του Κοινωνικού Οργανισμού του Δήμου Πατρέων.

Το κοινωνικό παιδιατρείο με στόχο την υποστήριξη παιδιών των άπορων και ανασφάλιστων οικογενειών, λειτουργεί μία φορά την εβδομάδα, με την εθελοντική προσφορά του Ιατρικού Συλλόγου, του Συλλόγου Ιδιωτών Παιδιάτρων καθώς και με τη στήριξη του Κοινωνικού Οργανισμού.

4.3.2.6 Δημοτική Ιματιοθήκη

Η Δημοτική Ιματιοθήκη αποτέλεσε πρωτοβουλία της Αντιδημαρχίας Εθελοντισμού, ΜΚΟ, Ισότητας Φύλων, Ένταξης Μεταναστών και Εξυπηρέτησης του Πολίτη του Δήμου Πατρέων το 2011 αξιοποιώντας εγκαταλελειμμένο Δημοτικό ακίνητο με σκοπό τη διανομή ειδών ρουχισμού και υποδημάτων σε άπορες οικογένειες. Έχει τη δυνατότητα διανομής ειδών ρουχισμού και υπόδησης 1.000 οικογενειών σε 4μηνη βάση με ρουχισμό που συγκεντρώνεται τακτοποιείται και διανέμεται

στηριζόμενη εξολοκλήρου στην εθελοντική προσφορά των δημοτών και ενισχύεται με δράσεις προβολής της από ομάδες ιδιωτών, επιχειρηματιών, Οργανώσεων και τοπικών ΜΜΕ.

4.3.2.7 Κοινωνικό Φαρμακείο

Το Κοινωνικό Φαρμακείο του Δήμου δημιουργήθηκε και λειτουργεί τρεις φορές την εβδομάδα με εθελοντική προσφορά και εργασία από τον Φαρμακευτικό Σύλλογο Αχαΐας με σκοπό την ενίσχυση των απόρων και ανασφάλιστων δημοτών.

4.3.2.8 Τράπεζα Χρόνου

Οι Τράπεζες Χρόνου είναι μία ιδέα που έχει γνωρίσει μεγάλη διάδοση σε πόλεις του εξωτερικού και μεταφέρθηκε και στον Δήμο Πατρέων όπου λειτούργησε από το 2013 έως τον Φεβρουάριο του 2017 στα γραφεία της Αντιδημαρχίας Υποστήριξης του Δημότη, Εθελοντισμού, Ισότητας των Φύλλων & Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Πατρέων, με στόχο τη δημιουργία ενός δικτύου απευθείας συναλλαγής/ανταλλαγής προϊόντων και υπηρεσιών, αποδεδειγμένου από τη χρήση του χρήματος, για την ενίσχυση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ευπαθείς ομάδες. Από την ιστοσελίδα της Τράπεζας Χρόνου οι ενδιαφερόμενοι είχαν την ευκαιρία να ανταλλάσσουν υπηρεσίες αλλά και προϊόντα μέσω των TEM (Τοπική Εναλλακτική Μονάδα) (www.trapezahronou.gr). Η εγγραφή και η χρήση της πλατφόρμας παρέχεται δωρεάν και χρήστες μπορούν να είναι πολίτες, επιχειρήσεις και φορείς που είναι σε θέση να ανταλλάξουν υπηρεσίες και προϊόντα, μέσω αγγελιών, κερδίζοντας στη διαδικασία αυτή TEM και τα οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν για την απόκτηση άλλων προϊόντων/υπηρεσιών ή να τα προσφέρουν ως δωρεά σε άλλους χρήστες ή στην ίδια την Τράπεζα Χρόνου (για την τελική διανομή τους σε ωφελούμενους από το πρόγραμμα)

4.3.3 Δομή Παροχής Σίτισης του Δήμου Πατρέων

Η Δομή παροχής σίτισης του Δήμου Πατρέων δημιουργήθηκε το 2013 εξυπηρετώντας 200 άτομα σε καθημερινή βάση και λειτούργησε μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2017, οπότε η δράση του αντικαταστάθηκε από νέο δημοτικό πρόγραμμα. Η λειτουργία του ήταν εφικτή μέσω δράσεων δικτύωσης και συνεργασίας

με τοπικές επιχειρήσεις για τη συλλογή και διάθεση πλεονασματικών τροφίμων (υπεραγορές, βιοτεχνίες παραγωγής τροφίμων, αρτοποιεία, ζαχαροπλαστεία κλπ).

Το σύνολο των ωφελούμενων επιλέγονταν από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες συνεπικουρούμενη από τις υπηρεσίες της Ιεράς Μητρόπολης Πατρών στη βάση οικονομικών και κοινωνικών κριτηρίων, οι οποίοι αποκτούσαν ειδική ετήσια κάρτα απόρου¹² που τους επέτρεπε την πρόσβαση στο κτήριο της Δομής. Η ίδια η Δομή απασχολούσε 7 άτομα¹³ λειτουργούσε ηλεκτρονικό σύστημα μέτρησης της απόδοσής της, στο οποίο καταγράφονταν τόσο η ποσότητα των εισερχομένων προϊόντων, όσο και ο αριθμός των ωφελούμενων οι οποίοι έκαναν χρήση της υπηρεσίας.

4.3.4. Τμήμα Τρίτης Ηλικίας

Το τμήμα τρίτης ηλικίας στηρίζει με δομές και δράσεις υποστήριξης, φροντίδας, ενδυνάμωσης και ενίσχυσης του αισθήματος ασφάλειας και αυτοπεποίθησης τα άτομα τρίτης ηλικίας του Δήμου Πατρέων. Οι υπηρεσίες που παρέχονται στους ωφελούμενους περιλαμβάνουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, φυσιοθεραπευτική αγωγή, κοινωνική εργασία, βοήθεια στο σπίτι και οργανωμένη ψυχαγωγία.

Υπηρεσίες του Τμήματος Τρίτης Ηλικίας αποτελούν η Κοινωνική Υπηρεσία, Νοσηλευτική Υπηρεσία, Φυσικοθεραπευτήριο, Ομάδες Δημιουργικής Απασχόλησης, Υπηρεσία Κατ' Οίκων Εξυπηρέτησης Μελών ΚΑΠΗ, Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι».

Στα τρία ΚΑΠΗ που λειτουργεί ο Δήμος Πατρέων παρέχεται ψυχοσυναισθηματική υποστήριξη, συμβουλευτική με ομάδες στήριξης και συζήτησης ηλικιωμένων, αλλά και ατομικές συνεδρίες από την Κοινωνική Υπηρεσία.

- Ομάδες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (ομάδες πένθους) με σκοπό την ομαλότερη αντιμετώπιση απωλειών, που βιώνουν οι ηλικιωμένοι, ώστε να είναι πιο λειτουργικοί στην καθημερινότητά τους.
- Ομάδες βιωματικής και εμπύχωσης με σκοπό την εμπλοκή των μελών ΚΑΠΗ σε θέματα της καθημερινότητας, που τους προβληματίζουν μέσα και από την διαδικασία των βιωματικών ασκήσεων.

¹² Με δυνατότητα ανανέωσης της αφού εξετάζονταν εκ νέου τα δικαιολογητικά του ωφελούμενου από την αρμόδια επιτροπή

¹³ Τρία άτομα στελέχη κουζίνας, ένα άτομο διοικητικό προσωπικό, δύο άτομα προσωπικό καθαριότητας και έναν κοινωνικό λειτουργό

- Ομάδες ελεύθερης συζήτησης και έκφρασης. Σκοπός λειτουργίας των ομάδων αυτών είναι η συμμετοχικότητα των ηλικιωμένων μέσα από ένα μεγάλο φάσμα εννοιών, προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να εκφράσουν ελεύθερα την άποψη τους αλλά και να ακούσουν πως όμοιοι τους, αντιμετωπίζουν τις ίδιες καταστάσεις. Σε ατομικές συνεδρίες γίνεται συμβουλευτική υποστήριξη με εξειδικευμένους τρόπους ανάλογα με το πρόβλημα του κάθε ηλικιωμένου.
- Εκπαίδευση σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας στο πλαίσιο της διασύνδεσης του Τμήματος 3ης Ηλικίας με το ΑΤΕΙ Πάτρας.

Η Νοσηλευτική Υπηρεσία του Τμήματος Τρίτης Ηλικίας αποτελεί μία Δομή ενημέρωσης και παροχής πρωτοβάθμιας υπηρεσίας υγείας, συμβουλευτικής και νοσηλευτικής υποστήριξης των Δημοτικών Ιατρείων. Οι δράσεις της αναλυτικά παρατίθενται παρακάτω:

- Λήψη νοσηλευτικού ιστορικού σε κάθε εγγεγραμμένο μέλος του Κ.Α.Π.Η.
- Ενημέρωση κι εξάσκηση πρώτων βοηθειών.
- Εκπαίδευση ασθενών-μελών για σωστή λήψη φαρμάκων.
- Εμβολιασμός μελών Κ.Α.Π.Η.
- Μέτρηση αρτηριακής πίεσης (Α.Π), μέτρηση σακχάρου, περιποίηση τραυμάτων, ενεσοθεραπεία, παροχή Πρώτων Βοηθειών.
- Εκπαίδευση μελών ΚΑΠΗ σε θέματα ατομικής υγιεινής και συμβουλευτική σε διατροφικές συνήθειες.
- Συνοδεία ηλικιωμένων στο θερινό στέκι ΚΑΠΗ, καθώς και σε εκδρομές.
- Παροχή πρώτων βοηθειών καθημερινά στους χώρους των ΚΑΠΗ αλλά και σε δραστηριότητες εκτός ΚΑΠΗ, όπου κρίνεται απαραίτητο.
- Νοσηλευτική υποστήριξη Δημοτικών Ιατρείων.

Στο **Φυσικοθεραπευτήριο** παρέχεται φυσικοθεραπευτική αγωγή στα εγγεγραμμένα μέλη των ΚΑΠΗ μετά από παραπεμπτικό σημείωμα του θεράποντος ιατρού, καλύπτοντας ένα φάσμα συναφών παθήσεων των ηλικιωμένων όπως, Αυχενικό σύνδρομο, οσφυαλγία/οσφυιοσχιαλγία, οστεοαρθρίτιδες κλπ.

Οι **Ομάδες Δημιουργικής Απασχόλησης** έχουν ως σκοπό την ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των ατόμων της τρίτης ηλικίας με στόχο την λειτουργικότητα του ατόμου στο ατομικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Αναλυτικότερα λειτουργούν:

- Ομάδες Χορού: Σκοπός των ομάδων χορού είναι η γνωριμία των ηλικιωμένων κι η εξοικείωσή τους με διαφορετικών ειδών χορούς από όλη την Ελλάδα.

Αυτού του είδους η πολιτιστική διαδρομή σε συνδυασμό με την κίνηση κάνει την εν λόγω ομάδα άκρως σημαντική.

- Ομάδες Χορωδίας: Σκοπός των ομάδων χορωδίας είναι η μουσική και πολιτισμική ανάπτυξη του ηλικιωμένου ατόμου.
- Ομάδα εξοικείωσης σε νέες τεχνολογίες: Σκοπός της συγκεκριμένης ομάδας είναι να παρέχει γνώσεις σε πρακτικά θέματα όπως η χρήση υπολογιστή, η διαδικτυακή αναζήτηση καθώς και η επικοινωνία μέσω των νέων τεχνολογιών. Στόχος της ομάδας είναι τα μέλη των ΚΑΠΗ να γνωρίσουν τους νέους τρόπους ενημέρωσης και επικοινωνίας μέσω τον κόσμο του διαδικτύου.
- Ομάδες γυμναστικής: που σκοπό έχουν την άσκηση και την διατήρηση της καλής φυσικής υγείας των ηλικιωμένων με στόχο την ευεξία και έναν υγιεινότερο τρόπο ζωής. Λειτουργεί και στο Θερινό στέκι ΚΑΠΗ στην Πλαζ .
- Εντευκτήριο με ελεύθερη πρόσβαση στη χρήση υπολογιστή και το διαδίκτυο, στην ενημέρωση (εφημερίδες), στην χρήση επιτραπέζιων παιχνιδιών και στην απόλαυση ροφημάτων και αναψυκτικών. Εβδομαδιαία επισκέπτονται το εντευκτήριο και στα 3 ΚΑΠΗ περίπου 900 ηλικιωμένοι.
- Θερινό στέκι μελών στην Πλαζ, όπου συνολικά συμμετέχουν στο πρόγραμμα δωρεάν μεταφοράς και δράσης στο Θερινό Στέκι μελών ΚΑΠΗ 350 μέλη.
- Οργανωμένη ψυχαγωγία με ετήσιο- στοχευμένο Εκδρομικό Πρόγραμμα, πολιτιστικές εκδηλώσεις καθώς και επισκέψεις σε Μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Συμμετέχουν στο εκδρομικό πρόγραμμα κάθε χρόνο, με σειρά προτεραιότητας, 700 μέλη ΚΑΠΗ.
- Θεατρικές παραστάσεις με συνεργαζόμενους φορείς (ΔΗΠΕΘΕ, κλπ)

Η **Κατ' Οίκον Υποστήριξη** λειτουργεί αποκλειστικά από το Τμήμα Τρίτης Ηλικίας με μόνιμο προσωπικό. Πραγματοποιεί κατ' οίκον επισκέψεις σε ηλικιωμένους σε όλο τον Καλλικρατικό Δήμο που πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις ένταξης και παρέχει ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη, διεκπεραίωση υποθέσεων των ηλικιωμένων και κατάθεση δικαιολογητικών σε υπηρεσίες και φορείς, κοινωνική δικτύωση, πρωτοβάθμια νοσηλευτική φροντίδα, συνταγογράφηση φαρμάκων, λήψη ζωτικών σημείων, παρακολούθηση φαρμακευτικής αγωγής, συνοδεία σε Νοσοκομεία και λοιπά Διαγνωστικά Κέντρα, καθαριότητα χώρου, ατομική υγιεινή, πληρωμή λογαριασμού και αγορά ειδών πρώτης ανάγκης.

Το "**Βοήθεια στο Σπίτι**" είναι πρόγραμμα κοινωνικής προστασίας με στόχο την παροχή συστηματικής και οργανωμένης Πρωτοβάθμιας Κοινωνικής Φροντίδας σε

άτομα της τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως και άτομα με κινητικές δυσλειτουργίες και ειδικά προβλήματα για να υποβοηθήσει την αυτόνομη και αξιοπρεπή διαβίωση τους (old.50plus.gr). Για την ένταξη στο πρόγραμμα δίνεται προτεραιότητα σε αυτούς που ζουν μόνοι ή δεν έχουν την πλήρη φροντίδα της οικογένειας, ή που το εισόδημά τους δεν τους επιτρέπει να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες υπηρεσίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Τα κριτήρια επιλογής ένταξης είναι κοινωνικοοικονομικά και οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι παρόμοιες με το πρόγραμμα Κατ' Οίκον Υποστήριξη

4.3.5. Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος ασκεί αρμοδιότητες κυρίως προνοιακού χαρακτήρα που αφορούν την οικογένεια, το παιδί, τους ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρίες και ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες, καθώς και αρμοδιότητες που ανάγονται στην κοινωνική και οικονομική στήριξη ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, στη διεξαγωγή ερευνών για το σχεδιασμό προγραμμάτων για την κάλυψη αναγκών του ευρύτερου πληθυσμού (www.edye.gr). Διαθέτει Τμήματα Κοινωνικής Αρωγής, Κοινωνικών Υπηρεσιών και Κοινωνικής Εργασίας με τις παρακάτω αρμοδιότητες:

Το Τμήμα Κοινωνικής Αρωγής είναι αρμόδιο για:

- i. τον καθορισμό των όρων και της διαδικασίας παραχώρησης ακινήτων σε δικαιούχους, την ανάκληση παραχωρητηρίων, τη ρύθμιση των δόσεων και τη βεβαίωση των χρεών παλαιών και νέων προσφύγων, τη νομιμοποίηση ανωμάτων αγοραπωλησιών και τα σχετικά με την ανταλλαγή και μεταβίβαση παραχωρημένων ακινήτων,
- ii. την επιχορήγηση αστικών εταιρειών μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, τις οποίες είχε ιδρύσει η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση ή μετείχε σε αυτές, εφόσον ο σκοπός τους αναφέρεται στην αντιμετώπιση προβλημάτων, που απορρέουν από τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και εφόσον η πραγματοποίηση του σκοπού τους ασκείται, κατά διαδοχή, από την Περιφέρεια,
- iii. τη χορήγηση αδειών διενέργειας εράνων, λαχειοφόρων και φιλανθρωπικών αγορών σε υπερτοπικό επίπεδο (πέραν της μιας Π.Ε.) και την ανάληψη χορηγούμενων οικονομικών ενισχύσεων σε φορείς κοινωνικής αντίληψης που

εποπτεύονται από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας που αποτελούν προϊόν των Ειδικών Κρατικών Λαχείων,

- iv. την ανάληψη και διάθεση επιχορηγήσεων σε προνοιακά ιδρύματα από κρατικούς πόρους,
- v. την ανάληψη και διάθεση οικονομικής ενίσχυσης των Μονάδων Φροντίδας Ηλικιωμένων από κρατικούς πόρους

Το Τμήμα Κοινωνικών Υπηρεσιών είναι αρμόδιο για:

- i. την εφαρμογή προγραμμάτων για τις κοινωνικές ομάδες που χρήζουν ειδικής προστασίας,
- ii. τη διασύνδεση των κοινωνικών υπηρεσιών και δομών σε επίπεδο Περιφέρειας, (παροχή τεχνογνωσίας για του τρόπου άσκησης του αντικειμένου της κοινωνικής εργασίας σε όλους τους τομείς εφαρμογής),
- iii. την άσκηση αρμοδιοτήτων σχετικών με τον Κοινωνικό Σύμβουλο, κατ' εφαρμογή της παρ. 4 του άρθρου 1 του ν. 2345/1995 (Α'213) καθώς και αρμοδιοτήτων ελέγχου των ιδρυμάτων ή των Μονάδων Φροντίδας Ηλικιωμένων, και των φορέων παιδικής προστασίας περιλαμβανομένης της σύνταξης σχετικών εκθέσεων και διατύπωσης αντίστοιχων προτάσεων και τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών για την εφαρμογή των προγραμμάτων πρόνοιας.

Το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας είναι αρμόδιο ιδίως για:

- i. την εποπτεία και τη διεκπεραίωση των διακρατικών και διεθνών υιοθεσιών,
- ii. τη συγκέντρωση στοιχείων αναδόχων και θετών οικογενειών και αποστολή τους στο ΕΚΚΑ για την τήρηση των αντιστοίχων μητρώων,
- iii. τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών για το σχεδιασμό προγραμμάτων για την κάλυψη των αναγκών του ευρύτερου πληθυσμού,
- iv. την εφαρμογή προγραμμάτων στέγασης και κοινωνικής ένταξης ευπαθών ομάδων του πληθυσμού (συμβουλευτική, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη των ευπαθών ομάδων,
- v. τη συνεργασία με φορείς της ΠΔΕ για τη διενέργεια ημερίδων προαγωγής υγείας και Κοινωνικής μέριμνας.

4.3.6 Οι Νέες δομές του Δήμου Πατρέων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει ήδη συμπεριλάβει στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2014-2020» 35 νέες δομές συνολικού προϋπολογισμού πάνω από 28 εκατομμύρια ευρώ, ενώ προσφάτως εντάχθηκαν και τέσσερα (4) νέα Κέντρα Κοινότητας ανεβάζοντας τον συνολικό προϋπολογισμό στα 30,3 εκατ. ευρώ.

Παράλληλα, δημιουργείται το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης, βάσει του νόμου 4445/2016 (Ν.4445/2016 ΦΕΚ 236 Α, 19-12-2016) που αφορά τον Εθνικό Μηχανισμό Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, ρυθμίσεις για την κοινωνική αλληλεγγύη και άλλες διατάξεις.

Το **Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης** θα δημιουργηθεί στην έδρα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και αποσκοπεί στην ανάδειξη τοπικών αναγκών σε θέματα πολιτικών κοινωνικής προστασίας, πρόνοιας και αλληλεγγύης, τη διαβίβαση στοιχείων και πληροφοριών στο ΕΓΠΣ του Εθνικού Μηχανισμού και την αποτύπωση και χαρτογράφηση των χωρικών διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ως πυλώνας της κοινωνικής ένταξης σε αυτοδιοικητικό επίπεδο, το Παρατηρητήριο προωθεί ενδεικτικώς τις ακόλουθες δράσεις:

α. Την εκπόνηση ετήσιας Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης στην Περιφέρεια, με στόχο τη μελέτη των επιπτώσεων συγκεκριμένων πολιτικών στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της Περιφέρειας,

β. Την ανάπτυξη και εφαρμογή εργαλείων και δεικτών παρακολούθησης των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης των ωφελούμενων της ΠΕΣΚΕ, ιδίως σε ζητήματα, που άπτονται της ένταξης στην αγορά εργασίας και της ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας,

γ. Την παρακολούθηση και καταγραφή κοινωνικών φαινομένων, όπως ακραία φτώχεια, υπερχρεωμένα νοικοκυριά κ.λπ., και την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων ιδιαίτερα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων,

δ. την ανάπτυξη, επέκταση και διαχείριση πληροφοριακού συστήματος, ως διαδικτυακής πύλης καταγραφής της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, συλλογής, επεξεργασίας και ανάλυσης συγκεντρωτικών στοιχείων στατιστικού χαρακτήρα και αναφορών κοινωνικών φαινομένων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και δράσεων της περιφερειακής στρατηγικής, κόστους και ομάδων στόχου.

Κατά τα λοιπά, τα ζητήματα που σχετίζονται με την οργανωτική διάρθρωση και το προσωπικό των Παρατηρητηρίων, ρυθμίζονται με τους Οργανισμούς των Περιφερειών, κατά τη διαδικασία του άρθρου 241 του ν. 3852/2010 (Ν. 3852, ΦΕΚ 87 Α, 07-07-2010).

Στο νέο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «**Δυτική Ελλάδα 2014-2020**» (www.pde.gov.gr) εντάχθηκαν οι συγκεκριμένες δράσεις στην Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας, και συγκεκριμένα στον Δήμο Πατρέων:

- **Κέντρο Κοινότητας Δήμου Πατρέων**, με συνολικό κόστος Πράξης 488.160 ευρώ (Τα Κέντρα Κοινότητας είναι νέα δράση, για την ανάπτυξη ενός τοπικού σημείου αναφοράς για την υποδοχή, εξυπηρέτηση και διασύνδεση των πολιτών με το σύνολο των Κοινωνικών Προγραμμάτων και Υπηρεσιών (e-nomothesia.gr). Ενσωματώνουν τα Γραφεία Διαμεσολάβησης του Δικτύου Δομών για την αντιμετώπιση της φτώχειας, καθώς και τις λειτουργίες εξειδικευμένων κέντρων για ειδικές κατηγορίες του πληθυσμού (π.χ. Κέντρα Ρομά, Κέντρα Μεταναστών κ.α.). Περιλαμβάνουν:
 - α) Πύλη Εισόδου για την πληροφόρηση των πολιτών σχετικά με τα προγράμματα πρόνοιας, κοινωνικής ένταξης και απασχόλησης,
 - β) Διασύνδεση με τους φορείς που παρέχουν υπηρεσίες απασχόλησης, καθώς και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες,
 - γ) Παροχή Ποιοτικών Υπηρεσιών (συμβουλευτική υποστήριξη, συμβουλευτική αγωγή σε θέματα νομικού χαρακτήρα, ανάπτυξη Δικτύου Εθελοντισμού, ανάπτυξη δράσεων δημιουργικής απασχόλησης και μαθησιακής στήριξης, διοργάνωση εκδηλώσεων κ.α.)
- **Δομή Αστεγών Ημέρας Δήμου Πατρέων**, με κόστος πράξης 538.200 ευρώ (Το οξύμενο πρόβλημα έλλειψης στέγης κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα και η συνεπαγόμενη αναγκαιότητα περαιτέρω εξειδίκευσης της πολιτικής για τους αστέγους, οδήγησε στην απόφαση οι συγχρηματοδοτούμενες δομές για άστεγους να αποτελέσουν αντικείμενο διακριτής πράξης, η οποία θα περιλαμβάνει Υπνωτήρια και Κέντρα Ημέρας. Οι υπηρεσίες που θα παρέχονται θα είναι αναβαθμισμένες και θα υπάρχει πρόβλεψη για παροχή γευμάτων στα υπνωτήρια και μικρογευμάτων.)
- **Δομή Παροχής Βασικών Αγαθών: Κοινωνικό Παντοπωλείο, Παροχή Συσσιτίου, Κοινωνικό Φαρμακείο Δήμου Πατρέων**, με κόστος 636.480 ευρώ. (Η συγκεκριμένη δράση αφορά δομές, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠΑΝΑΔ 2007-2013 (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, epanad.gov.gr) και επανασχεδιάζονται στη βάση των συμπερασμάτων

της αποτίμησης και με βάση τις τρέχουσες ανάγκες. Δομή Σίτισης και βασικών αγαθών: Συνιστά συλλειτουργία των δομών των κοινωνικών παντοπωλείων και των δομών που παρείχαν συσσίτια. Στόχος της λειτουργίας των δομών είναι να λειτουργήσουν σε συνέργεια με το ΤΕΒΑ. Κοινωνικά Φαρμακεία: Προγραμματίζεται η εκ νέου συγχρηματοδότηση των κοινωνικών φαρμακείων. Η δράση αφορά στην παροχή σε σταθερή και τακτική βάση δωρεάν φαρμάκων, υγειονομικού υλικού και παραφαρμακευτικών προϊόντων σε ωφελούμενα άτομα που τα έχουν ανάγκη.

- **Κέντρα Δημέρευσης – Ημερήσιας Φροντίδας Ατόμων με Αναπηρία (ΚΔΗΦ) «ΑΜΕΑ ΜΑΧΗΤΕΣ»** στην Πάτρα, ύψους 374.400 ευρώ (Πρόκειται για συνέχιση της δράσης που συγχρηματοδοτήθηκε από το ΕΠΑΝΑΔ και αφορά τη χρηματοδότηση των δικαιούχων για τη λειτουργία των παρακάτω δομών:
 - α) Κέντρα Δημέρευσης - Ημερήσιας Φροντίδας για Άτομα με Αναπηρίες από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου,
 - β) Λοιπά Κέντρα από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, που έχουν νομίμως αδειοδοτηθεί για την παροχή υπηρεσιών συναφών προς τα Κέντρα Δημέρευσης - Ημερήσιας Φροντίδας. Κεντρικός στόχος είναι η ουσιαστική βελτίωση των όρων ζωής και διαβίωσης ατόμων με αναπηρία με ανάγκη υποστηρικτικών υπηρεσιών, ενισχυτικές δράσεις της κοινωνικής συνοχής, η πρόληψη του φαινομένου κοινωνικού αποκλεισμού.
- **Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης** για άτομα με νοητική υστέρηση στο Δήμο Πατρέων, προϋπολογισμού 2.679.027,44 ευρώ. Οι Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης (ΣΥΔ) είναι δομές για την μόνιμη διαβίωση- κατοικία για άτομα με νοητική στέρωση και ενδεχομένως κινητικές ή αισθητηριακές αναπηρίες ή δευτερογενείς παθήσεις και ψυχικές διαταραχές. Παρέχουν οργανωμένα όλες τις απαραίτητες υπηρεσίες υποστήριξης για ανεξάρτητη διαβίωση των φιλοξενούμενων τους όπως υγιεινή, ασφαλή άνετη διαμονή, συνεχή ιατρική φροντίδα, μέριμνα για ασφαλή μετάβαση και επιστροφή από το χώρο εργασίας τους κ.λπ.

4.4 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Η αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού λαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο σε κάθε εποχή. Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα η αντιμετώπιση της φτώχειας ήταν κυρίως κατασταλτικού χαρακτήρα που πήγαζε από

μία προτεσταντική τύπου καπιταλιστική ηθική και περιείχε σε μεγάλο βαθμό την ιδέα της ατομικής ευθύνης των φτωχών για τη θέση τους και των ευπόρων για την ανακούφιση της φτώχειας μέσω της φιλανθρωπίας. Η στήριξη φιλανθρωπικών δομών είχε περαιτέρω τη λειτουργία της διατήρησης της κοινωνικής συνοχής και της αναπαραγωγής της κοινωνικής ιεραρχίας. Ο ρόλος των κρατικών και δημοτικών δομών περιοριζόνταν επίσης σε περισσότερο βασικές υπηρεσίες και τη διοικητική διαχείριση των φιλανθρωπικών καταστημάτων, των οποίων η χρηματοδότηση συνέχιζε να εξαρτάται από ιδιωτικές πρωτοβουλίες και πόρους.

Μεταπολεμικά όμως κατέστη σαφές ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι φαινόμενα που αναπαράγονται, εν μέρει και με ευθύνη της κοινωνίας και του τρόπου συγκρότησής της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη γένεση μίας λογικής μετάβασης από την ευθύνη του ατόμου στη συλλογική ευθύνη, γεγονός που διαφοροποίησε τη στάση των Νομοθετών και τη θέση του φαινομένου στο δημόσιο λόγο.

Αυτή η λογική σωματοποιήθηκε στην έμπρακτη και ενεργότερη ανάμειξη των Κρατικών και Δημοτικών Δομών στην ανακούφιση και την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Προς τα τέλη μάλιστα του 20^{ου} αιώνα η μάχη κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, πήρε μία περισσότερο επιθετική μορφή, μεταφερόμενη από την καταπολέμησή στην πρόληψή της. Έτσι δημιουργήθηκαν δεκάδες δομές σε Κεντρικό, Περιφερειακό και Δημοτικό επίπεδο στην προσπάθεια να εξαλειφθούν τα εγγενή αίτια τους.

Η Περιφέρεια Δ. Ελλάδας και ο Δήμος Πατρέων, λειτουργούν σήμερα δεκάδες δομές αντιμετώπισης της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού, επιχειρώντας ταυτόχρονα την ομαλή επανένταξη των ευπαθών ομάδων στην κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης. Η παράλληλη χρηματοδότηση των Δομών αυτών, από Κοινοτικά, Εθνικά και Δημοτικά κονδύλια, βοηθούν στη λειτουργία Δομών με σαφή στόχευση, κατάλληλη στελέχωση και επικοινωνία για την αποδοτικότερη επίτευξη των σκοπών τους.

Κεφάλαιο 5^ο Συμπεράσματα

5.1. Συμπεράσματα

Η φτώχεια αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή η οποία αποτελεί μία θεσμοποιημένη κατάσταση προς την εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών. Κάθε Πολιτεία, ανάλογα με το κοινωνικό και το ιστορικό πλαίσιο, αναλαμβάνει πολιτικές δράσεις και μέτρα αντιμετώπισης της, για να μπορέσει να εντάξει (ή να επανεντάξει) τους φτωχούς στους κόλπους της. Αν και οι φτωχοί ανήκουν στο ευρύτερο σώμα της κοινωνίας, πολύ συχνά βρίσκονται εκτός αυτής υλικά, ευρισκόμενοι δηλαδή οντολογικά ενταγμένοι, αλλά υλικά εκτοπισμένοι.

Το ότι η φτώχεια είναι κοινωνικώς κατασκευασμένο φαινόμενο, καταδεικνύεται από το ότι τοποθετεί κοινωνικά και ορίζει τα άτομα, κάνοντας απαραίτητη την θεσμοθέτηση του Κράτους-Πρόνοιας για την αντιμετώπισή της και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Το Κράτος-Πρόνοιας βεβαίως δεν στοχεύει στην ουσιαστική εξίσωση των κοινωνικών στρωμάτων, αλλά περισσότερο στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και την αποφυγή μιας κοινωνικής ρήξης. Το αποτέλεσμα μίας κοινωνικής ρήξης θα μπορούσε να είναι εξάλλου η δημιουργία μίας κοινωνίας πολλαπλών ταχυτήτων ή ακόμα να επιφέρει ευθύ πλήγμα στις δομές της δημιουργίας της ίδιας της Πολιτείας (έντονες συγκρούσεις με κοινωνικά χαρακτηριστικά, εξεγέρσεις κλπ).

Η ευρύτητα της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού την καθιστά είναι περισσότερο πολύπλοκη στον ορισμό και την χρήση της, αλλά για το λόγο αυτό είναι συχνά περισσότερο χρήσιμη στην αναζήτηση των αιτιών (αλλά και των μέσων καταπολέμησής της). Στις κοινωνικές επιστήμες ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό τη χρήση του όρου φτώχειας, καθώς ενώ την εμπεριέχει, ταυτόχρονα περιλαμβάνει και πολλά από τα παράπλευρα αίτια και αποτελέσματα της φτώχειας. Αν η φτώχεια μπορεί να νοηθεί κυρίως σε οικονομικό επίπεδο, ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει το προνόμιο να μπορεί να περιγράψει -σε ένα κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο- την αποστέρηση τόσο από υλικά και κοινωνικά αγαθά, όσο και από τα μέσα για την απόκτησή τους.

Ο ίδιος ο κοινωνικός αποκλεισμός όμως, σε αντίθεση με την φτώχεια, αμφισβητεί τις δομές της αστικής δημοκρατίας, τους ρόλους των κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων και υποσκάπτει τα θεμέλια του κοινωνικού συμβολαίου, καθώς τα μέλη των κοινωνιών αναμένεται να αναλαμβάνουν ρόλους και να συμμετέχουν σε

διαδικασίες που προσδιορίζουν την κοινωνική ζωή, όπως την αστική (ιδιότητα του πολίτη), οικονομική (πρόσβαση στην εργασία), κοινωνική και διαπροσωπική ενσωμάτωση. Η αποστέρηση μίας ή παραπάνω από τις διαδικασίες αυτές μπορεί να θεωρηθεί ως κοινωνικός αποκλεισμός και ενώ η Ε.Ε. ξεκίνησε με τις καλύτερες προϋποθέσεις για την καταπολέμηση του φαινομένου στη βάση της οικονομικής συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών μελών (δεδομένου του επιπέδου ανάπτυξης των επιμέρους οικονομιών της), η κρίση που ξεκίνησε το 2008 στις ΗΠΑ την επηρέασε τόσο βαθιά ώστε 9 χρόνια αργότερα, ο κίνδυνος της φτωχοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε στις 15 από τις 28 χώρες που την απαρτίζουν. Στον κατάλογο των χωρών που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού περίοπτη θέση καταλαμβάνει η Ελλάδα. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, το 35,7% του πληθυσμού της Ελλάδας αντιμετωπίζει αυτό το ενδεχόμενο, ενώ κατείχε την πρώτη θέση στην αύξηση του κινδύνου αυτού ανάμεσα στα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Αυτή η αύξηση του κοινωνικού αποκλεισμού παρουσιάστηκε παρά το γεγονός ότι το Κράτος Πρόνοιας στη μεταπολεμική Ευρώπη αναπτύχθηκε στη βάση των ευρωπαϊκών κοινωνικών αξιών—ισότητα, δικαιοσύνη αλληλεγγύη, και συμμετοχή. Σε συνδυασμό με τους ευρωπαϊκούς κοινωνικούς φόβους της ανεργίας και της φτώχειας που αναπτύχθηκαν σε παλαιότερες εποχές οικονομικής ύφεσης και που δημιούργησαν ρήγματα στον κοινωνικό ιστό εξαιτίας των ακραίων συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού της, προτάθηκαν αρκετές πολιτικές με στόχο την άμβλυνση των μεγάλων διαφορών. Η σταδιακή όμως παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ανάγκη της διατήρησης συγκριτικών οικονομικών πλεονεκτημάτων των Ευρωπαϊκών Κρατών, έγινε εις βάρος των οικονομικών πολιτικών που είχαν επιτρέψει την έξοδο από τις βαθιές οικονομικές κρίσεις του παρελθόντος. Η επικράτηση της φιλελεύθερης οικονομικής σχολής στα ευρωπαϊκά κέντρα εξουσίας, σήμανε τη σταδιακή απομάκρυνση των Κρατών από την ανάληψη του οικονομικού και πολιτικού κόστους της κοινωνικής ολοκλήρωσης.

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός κάτω από ένα μακροπολιτικό φάσμα καταλήγουν σε ένα ουσιαστικό έλλειμμα δημοκρατίας. Η λειτουργία της Δημοκρατίας για να αναπαράγει τις δομές νομιμοποίησής της (καθώς στόχος κάθε πολιτικού συστήματος είναι η αναπαραγωγή του), απαιτεί ελεύθερους πολίτες που θα αναλαμβάνουν ρόλους τους αφοσιωμένοι στις αξίες της. Τα στρώματα των φτωχών και των κοινωνικά αποκλεισμένων όμως δεν είναι σε θέση να αναλάβουν ανάλογες υποχρεώσεις, καθώς δεν είναι πραγματικά ελεύθεροι. Οι φτωχοί θα παραμένουν

εξαρτημένοι από όσους είναι σε θέση να παράγουν ένα αφήγημα ευημερίας, ενώ οι κοινωνικά αποκλεισμένοι δεν αναλαμβάνουν ρόλους σε ένα σύστημα στο οποίο δεν είναι ενταγμένοι. Ο κίνδυνος όμως της ποιότητας της Δημοκρατίας, που ίσως και να μην περιορίζει/ελέγχει τη δράση όσων ασκούν την εξουσία, έχει τη δυναμική του περιορισμού της οικονομικής ανάπτυξης της Πολιτείας. Για την αποφυγή αυτού του κινδύνου Διεθνείς Οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα, η Διεθνής Οργάνωση της Εργασίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έχουν αναλάβει μεγάλες πρωτοβουλίες για την ανακούφιση της φτώχειας και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού υιοθετώντας κοινή ορολογία, κοινή ρητορική και κοινό όραμα. Με τον τρόπο αυτό ενισχύονται υπερεθνικές συμμαχίες ακόμα και εάν το κοινό όραμα δεν μετουσιώνεται σε κοινά προγράμματα ή δράσεις, εξαιτίας της διαφορετικής πολιτικής αφετηρίας του κάθε Οργανισμού.

Στη Μεσογειακή Ευρώπη κύριο χαρακτηριστικό του Κράτους πρόνοιας είναι η δημιουργία ενός κοινωνικού δικτύου ασφαλείας που αναλαμβάνει την καταπολέμηση της φτώχειας. Με βάση όμως τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά, καθώς το σύνολο των κοινωνικών παροχών -εκτός από τις συντάξεις- κατορθώνουν να μειώσουν τη φτώχεια μόλις κατά ένα τοις εκατό (1%), εξαιτίας της επιφανειακής και βραχυπρόθεσμης αντιμετώπισης του φαινομένου.

Τα παραπάνω ανταποκρίνονται βεβαίως και στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου αντιμετωπίζει επίσης ουσιαστική αναποτελεσματικότητα ανάλογων πολιτικών εξαιτίας της χαμηλή διάχυσης των κοινωνικών παροχών στους σκοπούμενους ωφελούμενους. Στην πρώτη δεκαετία της νέας χιλιετίας μόνο το 1/3 όσων ανήκουν στο φτωχότερο πεμπτημόριο του πληθυσμού ήταν δικαιούχοι οποιασδήποτε κοινωνικής παροχής (προνοιακών επιδομάτων), λόγω περιορισμών που επέβαλλε το ίδιο το σύστημα. Παρά το γεγονός ότι οι εθνικές κοινωνικές δαπάνες δεν είναι πολύ μικρότερες του Ευρωπαϊκού μέσου, φαίνεται να αποτυγχάνουν να μειώσουν την φτώχεια στην Ελλάδα, εξαιτίας μίας ταύτισης της κοινωνικής ασφάλισης με την κοινωνική προστασία. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι οικογενειακές μεταβιβάσεις που αφορούν τρίτεκνους και πολύτεκνους χωρίς παράλληλη πρόνοια για μικρότερες οικογένειες, ενώ ακόμα και το ύψος των επιδοματικών παροχών σε ΑΜΕΑ, εξαρτάται από το είδος και το ποσοστό αναπηρίας, καταδεικνύοντας ότι στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής προστασίας κυριαρχεί η επιλεκτική στόχευση και δεν απευθύνεται στο γενικό πληθυσμό που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο φτώχειας.

Το ελληνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλειας παραμένει ανακόλουθο με το πνεύμα του Κοινοτικού Δικαίου αναφορικά με την εξασφάλιση ενός καθορισμένου ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης για το σύνολο των πολιτών. Οι λόγοι υστέρησης του ελληνικού προνοιακού συστήματος φαίνεται να συνοψίζονται σε μία φιλελεύθερη οπτική οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης, όπου θεωρείται ότι η οικονομική ανάπτυξη θα δημιουργήσει καλύτερους όρους διαβίωσης για όλους, ενώ πολιτικές αναδιανομής θεωρούνται περιττές ή/και ζημιογόνες. Άλλοι λόγοι που θα μπορούσαν να έχουν συντελέσει στην υστέρηση αυτή είναι η αδυναμία καταγραφής του συνόλου των εισοδημάτων των νοικοκυριών, εξαιτίας οικονομικών δραστηριοτήτων που άπτονται στην παραοικονομία ή φοροδιαφυγής, αλλά και υποστήριξη του κύριου άτυπου δικτύου προστασίας που είναι η οικογένεια.

Η επιλογή της Πάτρας αποτέλεσε μία πραγματικά μοναδική μελέτη περίπτωσης, καθώς στο παρελθόν αντιμετώπισε παρόμοια προβλήματα σε μία ιστορική συγκυρία που παρουσίαζε πολλές ομοιότητες με την σημερινή. Ένα από τα πρώτα μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, έπρεπε να διαχειριστεί μία μεγάλη οικονομική κρίση, την υψηλή θνησιμότητας των φτωχών λαϊκών στρωμάτων που δεν είχαν πρόσβαση σε υποδομές υγείας και υγιεινής, την κοινωνική ένταξη ενός μεγάλου αριθμού προσφύγων, πληθυσμών Ρομά και φτωχοποιημένους αγροτικούς πληθυσμούς της περιφέρειας. Οι τελευταίοι στην προσπάθεια επιβίωσής στράφηκαν στην πόλη-λιμάνι που παρείχε καλύτερες προοπτικές από την -καταστραμμένη από την σταφιδική κρίση- ενασχόληση με τις αγροτικές εργασίες. Την εποχή εκείνη το κύριο βάρος της κοινωνικής πολιτικής κατά της φτώχειας έφερε η Δημοτική Αρχή και η ιδιωτική πρωτοβουλία η οποία με αυτόν τον τρόπο ενθάρρυνε την αλληλεγγύη των μελών της τοπικής κοινωνίας αλλά ταυτόχρονα ενίσχυε τις υπάρχουσες κοινωνικές ιεραρχίες.

Έναν αιώνα αργότερα η πόλη αντιμετωπίζει κοινές προκλήσεις με πολιτικές ανάσχεσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε μία έντονη αρνητική συγκυρία. Η διαφορά σήμερα είναι ότι η διαχείριση του έργου αυτού έχει περάσει από την ιδιωτική πρωτοβουλία σε κεντρικές, δημοτικές και περιφερειακές δομές, ενώ πολύ σημαντικό ρόλο αναμένεται να αναλάβουν και οι ΜΚΟ στο μέλλον. Στην Πάτρα ανάλογες κοινωνικές προνοιακές πολιτικές εισηγούνται και εφαρμόζουν η Διεύθυνση της Κοινωνικής Πρόνοιας του Νομού Αχαΐας (με δράσεις υποστήριξης της βρεφικής, παιδικής και τρίτης ηλικίας), ο Κοινωνικός Οργανισμός του Δήμου Πατρέων με προγράμματα υποστήριξης των ευπαθών ομάδων (φροντιστήριο ξένων γλωσσών,

συμβουλευτικές υπηρεσίες, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών με αναπηρία, τράπεζα τροφίμων, δημοτικά ιατρεία, κοινωνικό φαρμακείο και ιματιοθήκη), η Δομή Παροχής Συσσιτίων (επικουρούμενος από την Ιερά Μητρόπολη Πατρών) και Τμήμα Τρίτης Ηλικίας (που παρέχει πρωτοβάθμια ιατρική φροντίδα, δημιουργική απασχόληση, ψυχαγωγία, συμβουλευτική στα ηλικιωμένα άτομα). Η Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας της Περιφέρειας Δ. Ελλάδας επίσης αναλαμβάνει προνοιακή δράση για την ενίσχυση και την κοινωνική ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων, ενώ στα πλαίσια του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος «Δυτική Ελλάδα 2014-2020» εντάχθηκαν 35 νέες δομές για την ενίσχυση, παρακολούθηση, αποτύπωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και τα πρώτα αποτελέσματα του οποίου αναμένεται να ανακοινωθούν εντός του 2017. Η επιτυχία του εγχειρήματος θα κριθεί εν πολλοίς από το χρόνος ανάσχεσης του αρνητικού οικονομικού κλίματος, των δυνατοτήτων συνέργειας που θα προκύψουν από τη συνεργατική λειτουργία τους, αλλά και την υποστήριξη που θα λάβουν από την ένταξή τους σε έναν στρατηγικό σχεδιασμό ουσιαστικής καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που δεν θα αναλωθεί στην επιδερμική αντιμετώπιση των συμπτωμάτων τους

Βιβλιογραφία

- 50 και Ελλάς, ΜΚΟ [προσπελάστηκε στις 13/5/2017] <http://old.50plus.gr/helppathome>
- Αλεξίου, Θ. (2007) *Περιθωριοποίηση και Ενσωμάτωση: Η Κοινωνική Πολιτική ως Μηχανισμός Ελέγχου και Κοινωνική Πειθάρχησης*, Αθήνα, Παπαζήσης
- Baruh, L.T. and Kechriotis V. (ed) (2010) *Economy and Society on Both Shores of the Aegean*, Athens, Alpha Bank Historical Archives
- Bauman, Z. (2004) *Σπαταλημένες Ζωές: Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*, Αθήνα, Κατάρτι
- Βενιέρης, Δ. (2009) *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικά Δικαιώματα: Το Τέλος των Ύμνων*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Βενιέρης, Δ. (2002) *Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης: Η Κοινωνική Πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Διαύγεια, Διαφάνεια στο Κράτος [προσπελάστηκε 14/12/2016] <http://yperdiavgeia.gr/decisions/downloadPdf/481265>
- Eliopoulos, P. (2010) "Matters of Life and Death" in a Mediterranean Port City. Infrastructure, Housing and Infectious Disease in Patras, 1901-1940, *Hygiea Internationalis*, Volume 9, Issue 1. [προσπελάστηκε 27/03/2017] <http://www.ep.liu.se/ej/hygiea>
- European Commission (2004) "Social Security and Social Integration: Joint Report on Social Inclusion- Employment and Social Affairs", European Communities, Belgium σ. 21-25 [προσπελάστηκε 25/11/2016] http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf
- European Commission (2016) "Eurostat newsrelease, 17 October: International Day for the Eradication of Poverty- The share of persons at risk of poverty or social exclusion in the EU back to its pre-crisis level, Contrasting trends across Member States, 199/2016" [προσπελάστηκε 25/11/2016] <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7695750/3-17102016-BP-EN.pdf/30c2ca2d-f7eb-4849-b1e1-b329f48338dc>
- Ζιάννη, Α. (2009) Παρέμβαση στην Κοινότητα, *Τετράδια Ψυχιατρικής*, Τ. 108, Αθήνα, σς 78-109
- Ηλιόπουλος, Π. Γ. (2011) *Οικονομικές και Κοινωνικές Δομές μιας Περιφερειακής Μητρόπολης: Πάτρα στο Πρώτο Μισό του 20^{ου} Αιώνα*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα, ΕΚΠΑ
- IOM, International Organization for Migration (2013). "International migration, health and human rights". Geneva, Switzerland
- Κασιμάτης, Κ. (επιμ.) (1998) *Κοινωνικός Αποκλεισμός, Η Ελληνική Εμπειρία*, Αθήνα, Gutenberg
- Κατσικίδης, Σ. (2006) *Κοινωνικά Φαινόμενα-Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα, Gutenberg
- Καυτατζόγλου, Ι. (2006) *Κοινωνικός Αποκλεισμός: εντός εκτός και υπό-θεωρητικές, ιστορικές και πολιτικές καταβολές μίας διαφορούμενης έννοιας*, Αθήνα, Σαββάλας
- ΚΟΔΗΠ, Κοινωνικός Οργανισμός Δ. Πατρών [προσπελάστηκε 23/4/2017] <http://kodip.gr>

- Κοινωνικό Φαρμακείο Δ.. Πατρέων, [προσπελάστηκε 29/03/2017]
<http://fsax.gr/index.php/social-pharmacy>
- Κουζής, Γ. (2016) Η Κρίση και τα Μνημόνια Ισοπεδώνουν την Εργασία, *Κοινωνική Πολιτική* τ. 6, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής
- Κυριόπουλος, Γ. (2008) *Οι Πολιτικές Υγείας και Ασφάλισης στην Ελλάδα υπό το Πρίσμα των Διεθνών Εξελίξεων στην Περίοδο του Μεσοπολέμου*, Πρακτικά Συνεδρίου Δημόσια Υγεία και Κοινωνική Πολιτική: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η Εποχή του, Αθήνα, Παπαζήσης
- Leontidou, L. (1990) *The Mediterranean city in transition: social change and urban development*, Cambridge University Press
- Λεοντίδου, Α. (2001) *Πόλεις της Σιωπής, Εργατικός Εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940*, β' έκδοση, Αθήνα, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ,
- Μαλικούτη, Σ. (2004) *Πειραιάς 1834-1912. Λειτουργική Συγκρότηση και Πολεοδομική Εξέλιξη*, Πειραιάς, ΠΙΟΠ
- Μαλούτας, Θ., και Οικονόμου, Δ. (επιμ.) (1988) *Προβλήματα ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εξάντας
- Ματσαγγάνης Μ. (2004) “Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός”, στο Μαρία Πετμεζίδου & Χρίστος Παπαθεοδώρου (επιμ), *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Εξάντας, Αθήνα
- Mazower, M. (2001) *Σκοτεινή Ήπειρος. Ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια
- Μπαλούρδος, Δ., Πετράκη, Μ. (2012) *Νέα φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Πολιτικές Καταπολέμησης και Καθιέρωση Ενός Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος*, Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων
- Ν.4445/2016 ΦΕΚ 236 Α, 19-12-2016
- Ν. 3852, ΦΕΚ 87 Α, 07-07-2010
- Ν. 1426. ΦΕΚ 32 Α, 21-3-1984
- Νομαρχιακή Διεύθυνση Αχαΐας [προσπελάστηκε 22/03/2017]
http://www.achaia.gr/ach/index.php?option=com_contact&view=category&catid=209
- Οικονόμου Δ. (1988) “Σύστημα γης και κατοικίας στη μεταπολεμική Ελλάδα”, στο Θ. Μαλούτας και Δ. Οικονόμου (επιμ.), *Προβλήματα ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα σ. 57-114
- Οικονόμου, Χ., Φερώνας, Α. (2004) *Οι Εκτός των Τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις Σύγχρονες Κοινωνίες*, Αθήνα, Διόνικος
- Open Society Institute (2013) “Left Out: Roma and Access to Health Care in Eastern and South Eastern Europe, public health fact sheet” [προσπελάστηκε 22/01/2017]
http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/leftout_20070423.pdf
- Πανελλήνια Ένωση Εποπτών Δημόσιας Υγείας, [προσπελάστηκε 22/04/2017] www.edye.gr
- Παπαδόπουλου, Δ. (2002) *Κοινωνικός Αποκλεισμός για τους Ανθρώπους που Παραμερίζουμε*, Αθήνα, Αρμός

- Paugam, S. (1997) “The spiral of precariousness: a multidimensional approach to the process of social disqualification in France”, in Room, G.. (ed.), *Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*, The Polity Press, Bristol, pp. 49-79
- Pedersen, S. (1995) *Family Dependence and the Origins of the Welfare State, Britain and France 1914-1945*, London, Cambridge University Press
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, [προσπελάστηκε 27/04/2017] <http://www.pde.gov.gr>
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ΕΣΠΑ 2014-2020, [προσπελάστηκε 28/04/2017] <http://www.pde.gov.gr/gr/projects/espa2014-2020.html>
- Πετμεζίδου, Μ., Παπαθεοδώρου, Χ. (2004) *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα, Εξάντας
- Silver, H. (1994) “Social exclusion and social solidarity: three paradigms, στο *International Labour Review*”, vol. 133, pp 36-58
- Smelser, N. J. and Baltes, P. B. (ed.) (2001) *International Encyclopaedia of the Social and Behavioural Sciences*, Elsevier. Oxford Science Ltd
- Σμυρνέλη, Μ. Κ. (επιμ.) (2008) *Σμύρνη η Αησιμονημένη Πόλη; 1830-1930: Μνήμες ενός Μεγάλου Μεσογειακού Λιμανιού*, Αθήνα, Μεταίχιμο
- Spicker, P. (2013) *An Introduction to Social Policy*, New York, Routledge
- Σταθόπουλος, Π. (2005) *Κοινωνική Πρόνοια- Ιστορική Εξέλιξη- Νέες Κατευθύνσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση
- Στήριξη, Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία, Δομή Παροχής Συσσιτίων Δ. Πατρέων [προσπελάστηκε 08/03/2017] http://www.stirixiamke.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=109
- United Nations (2013) “*The Millennium Development Goals Report*” [προσπελάστηκε 22/01/2017] <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>
- United Nations (2014) “*Millennium Summit*” [προσπελάστηκε 23/01/2017] http://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml
- Unesco (2014) “*Learning to Live Together*”, [προσπελάστηκε 23/01/2017] <http://www.unesco.org>
- Unesco (2001) “*MOST-Newsletter, #10*”, [προσπελάστηκε 23/01/2017] <http://digital-library.unesco.org>
- UNDP (1997) “*Human Development Report*” [προσπελάστηκε 12/02/2017] http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/258/hdr_1997_en_complete_nostats.pdf
- Victorian Web, “*The 1601 Elizabethan Poor Law*” [προσπελάστηκε 19/01/2017], <http://www.victorianweb.org/history/poorlaw/elizpl.html>
- Υπερ-Διαύγεια, Αναζήτηση στα άδυτα της Διαύγειας [προσπελάστηκε 18/03/2017] <http://yperdiavgeia.gr/decisions/downloadPdf/481265>
- Wallerstein I. (1979) “*The Capitalist World-Economy*”, Cambridge University Press, Digital Printing 2002,[προσπελάστηκε 31/04/2017] <http://sttpml.org/wp-content/uploads/2014/08/capitalist-world-economy-wallerstein-9780521220859ws.pdf>

- World Bank (The) (2016) “*Poverty and Shared Prosperity: Talking on Inequality*”
[προσπελάστηκε 15/05/2017] <http://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>
- WHO, Regional Office for Europe (2010) *Poverty and social exclusion in the WHO European Region: health systems respond*. Copenhagen
- Τμήμα Εθελοντών Δ. Πατρέων, [προσπελάστηκε 12/02/2017] <http://www.ethelodespatras.gr/>
- Τράπεζα Πληροφοριών Νομοθεσίας, [προσπελάστηκε 19/03/2017] <https://www.e-nomothesia.gr>
- Τράπεζα Χρόνου Δήμου Πατρέων, www.trapezahronou.gr
- Τσαούσης, Δ. Γ. (2007) *Η Εκπαιδευτική Πολιτική των Διεθνών Οργανισμών*, Αθήνα, Gutenberg
- Χαστάογλου, Β. (2007) *Βόλος: Το Πορτραίτο της Πόλης, από τον 19^ο Αιώνα έως Σήμερα*, β' έκδοση, Βόλος, Εκδόσεις Βόλος

Παράρτημα

Πίνακας 1: Συστατικά Ποσοστιαία Στοιχεία του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε., 2008 και 2015

	At-risk-of-poverty after social transfers (%)		Persons severely materially deprived (%)		Persons aged 0-59 living in households with very low work intensity (%)	
	2008	2015	2008	2015	2008	2015
EU*	16.5	17.3	8.5	8.1	9.2	10.5
Belgium	14.7	14.9	5.6	5.8	11.7	14.9
Bulgaria	21.4	22.0	41.2	34.2	8.1	11.6
Czech Republic	9.0	9.7	6.8	5.6	7.2	6.8
Denmark	11.8	12.2	2.0	3.7	8.5	11.6
Germany	15.2	16.7	5.5	4.4	11.7	9.8
Estonia	19.5	21.6	4.9	4.5	5.3	6.6
Ireland	15.5	:	5.5	:	13.7	:
Greece	20.1	21.4	11.2	22.2	7.5	16.8
Spain	19.8	22.1	3.6	6.4	6.6	15.4
France	12.5	13.6	5.4	4.5	8.8	8.6
Croatia	:	:	:	:	:	:
Italy	18.9	19.9	7.5	11.5	10.4	11.7
Cyprus	15.9	16.2	9.1	15.4	4.5	10.9
Latvia	25.9	22.5	19.3	16.4	5.4	7.8
Lithuania	20.9	22.2	12.5	13.9	6.1	9.2
Luxembourg	13.4	15.3	0.7	2.0	4.7	5.7
Hungary	12.4	14.9	17.9	19.4	12.0	9.4
Malta	15.3	16.3	4.3	8.1	8.6	9.2
Netherlands**	10.5	12.1	1.5	2.5	8.2	10.2
Austria	15.2	13.9	5.9	3.6	7.4	8.2
Poland	16.9	17.6	17.7	8.1	8.0	6.9
Portugal	18.5	19.5	9.7	9.6	6.3	10.9
Romania	23.6	25.4	32.7	22.7	8.5	7.9
Slovenia	12.3	14.3	6.7	5.8	6.7	7.4
Slovakia	10.9	12.3	11.8	9.0	5.2	7.1
Finland	13.6	12.4	3.5	2.2	7.5	10.8
Sweden	12.2	14.5	1.4	0.7	5.5	5.8
United Kingdom	18.7	16.7	4.5	6.1	10.4	11.9
Iceland	10.1	9.6	0.8	1.6	2.6	5.2
Norway	11.4	11.9	2.0	1.7	6.5	7.8
Switzerland	15.7	:	2.1	:	3.3	:

Πίνακας 2: Εθνικά Όρια κινδύνου φτώχειας στην Ε.Ε., 2008 και 2015

	Currency	Annual national median equivalised disposable income (after social transfers)		Annual at-risk-of-poverty threshold			
				Single adult		Two adults with two children younger than 14 years	
		2008	2015	2008	2015	2008	2015
Belgium	euro	17 985	21 654	10 791	12 993	22 661	27 285
Bulgaria	BGN	4 247	6 516	2 548	3 910	5 351	8 210
Czech Republic	CZK	168 472	204 395	101 083	122 637	212 275	257 537
Denmark	DKK	180 015	211 450	108 009	126 870	226 819	266 428
Germany	euro	18 309	20 668	10 986	12 401	23 070	26 041
Estonia	euro	5 547	7 889	3 328	4 733	6 989	9 940
Ireland	euro	22 995	:	13 797	:	28 973	:
Greece	euro	10 800	7 520	6 480	4 512	13 608	9 475
Spain	euro	13 966	13 352	8 379	8 011	17 597	16 823
France	euro	18 899	21 415	11 340	12 849	23 813	26 983
Croatia	HRK	:	:	:	:	:	:
Italy	euro	15 640	15 846	9 384	9 508	19 706	19 966
Cyprus	euro	16 024	13 793	9 614	8 276	20 190	17 380
Latvia	euro	4 740	5 828	2 844	3 497	5 972	7 344
Lithuania	euro	4 111	5 180	2 467	3 108	5 180	6 527
Luxembourg	euro	30 917	35 270	18 550	21 162	38 955	44 441
Hungary	HUF	1 105 926	1 406 568	663 556	843 941	1 393 467	1 772 275
Malta	euro	10 009	13 493	6 005	8 096	12 611	17 001
Netherlands*	euro	19 522	21 154	11 713	12 692	24 598	26 654
Austria	euro	19 413	23 260	11 648	13 956	24 461	29 308
Poland	PLN	15 720	23 247	9 432	13 948	19 807	29 291
Portugal	euro	8 143	8 435	4 886	5 061	10 260	10 628
Romania	RON	6 510	10 282	3 906	6 169	8 203	12 955
Slovenia	euro	10 893	12 332	6 536	7 399	13 725	15 538
Slovakia	euro	4 791	6 930	2 875	4 158	6 038	8 732
Finland	euro	19 794	23 763	11 876	14 258	24 940	29 942
Sweden	SEK	190 305	242 388	114 183	145 433	239 784	305 408
United Kingdom	GBP	15 068	16 885	9 041	10 131	18 986	21 274
Iceland	ISK	2 822 193	3 669 616	1 693 316	2 201 769	3 555 963	4 623 716
Norway	NOK	254 905	346 569	152 855	207 941	320 996	436 677
Switzerland	CHF	44 332	:	26 599	:	55 858	: